

Diplomatikk.

Diplomatikkens historie.

Ordet er dannet av gr. *diploma* -
primært et dokument innrisset på to
sammenlagte metallstoler. I middelalderen
brukte man ordet *charta*, *pagina*, *litterae*,
epistola. O sluttningen av 18. årh inn-
førte J. Mabillon ordet; videnskapelig
sprogsbruk som betegnelse for dokumenter
fra middelalderen. Og den betydning
har holdt seg. Det brukes det også om
bow fra myre tid. Diplomatikk er
brevkunnskap.

Den videnskapelige undersøkelse
er nærmest fremkalt ved den mynde
forfalskning som forekom i middelalderen.

Gjæstigheten og paven bejlede flere. Et
av de berømteste er Donatus Konstantini,
som er opstillet i 8 årh. efter at Pipin
skjekket paven Kirkestaten. Turen på-
stod at det bare var en tilbakketur fra
at del Konstantin gav da han flyttet fra
Rom til Bayern. Humanisten Laurentius
Valla' påviste skjekts uakthet; 1440-
årene - publicert av Ulrich von Hettlin.
Under reformasjonen finte det
som våben.

Endnu følgende var de pseudo-
isidoriiske leketaler, laget av vestfrankiske
gjæstlige utgitt for å være av Isidor av
Tessaloniki omkr. 600. for å sikre biskop-
a appelle til paven: alle stribsormal.
Isidor har ikke hatt noe med den å
gjøre. Niklas II hvedt at de var
ekte.

Også i Maastricht blev dokumentene
forsøkt falsificeret. Dog ser det ut til at man
es gjort for godt med at betrakte alle

som uekte. Et de hamburg-brunnske
pavelbreve har de fleste vært avslitt for
falske. Misletten med faleknogene
var i slike Brunns erkebisopps visse
eindomme, ikke han selv og ikke
at hele Norden som var kjent da andre hevdet.
På Gregor IV's stiftelsesbrev til Ansgarius
førmerket 8de årh. nævner ikke bare Norge,
Sverige, Danmark, men Polen, Grönland,
Varanger o.s.v. I 1919 utga imidlertid
W. M. Peitz: „Untersuchungen zur
die Hamburgs Fälschungen“ D.H.T., 98, II B.
Peitz mener heller ikke at de er ekte-
pavelbreve. Erkebispen i Brunnen har for-
mydt dem ifter de papyrusrester som enda
var til. Kantinen på disse har tydeligvis
vært mest avslitt. Det har ikke vært erke-
bispeus mening å lage forfaleknings. En del
er trykt og oppgitt som uekte: Dipl. Upps.
Man må vel innomme al kirke
forskning og gjett for rest.

Altmed i oldtiden såkte man å

silte sig mot forfalskning og registrering i middelalderen ble det ført mindre systematisk. Gregor av Tours forteller om et falek Kongebrev fra 590. Bygde Køn fremstilles et falek brev.

Men ingen bevitte gamle brevs ekthet. Den kritiske sans var nok også ikke utviklet. En unntakelse er Atre Brode.

Først i humanismens tidalder fikk man en historisk kritikk. Mange bokmøgeligheter ble utsatt for tvil. Matthias Flaccus som opprørt klostret etter reformasjonen varist de isidoriske dekratlers falekhets.

I Tykklund var det rettstriktsom jodsy som frambragte de rettshistoriske studier. Man såkte i fremkapp gamle dokumenter som ble vistest av motparten - vella diplomatica. Kunne få av disse skriften falek betydning. Her var man Courting + 1686 fortalte undersøkels

angående Klosteret og byen Lindau. Han sammenliknet suspekte dokumenter med utløsende ekte fra samme tid og av samme brukstid. Vid en slik sammenligning var det av storste viktighet å kenne middelalderens språkbruk. Dersom man ikke harist til i den tidsmåpen.

I 1648 utskom imidlertid Glossarium av Ducange (pa "Unio. bbl."). Skøttet på middelalderens tekster forklarer det middelalderens uttrykk og middelalderlatin.

Nom ga også før haedd Courting funnet en effektivt i v. Papenbroek, en av "Statuta Sanctorum's" (Antwerpen 1643) medarbeidere. Han skrev Propylae.

i 1645. Hj. varist han vekketet i et merovingisk Kongebrev og forhastet flere parabullet. Men dokumentmaterialet var for utlestrukket, desfor kunne han til å gå for intet også han f.eks. hordt at det ikke eksisterte ekte dokumenter for Dagobert, og at de 600 benediktinske dokumenter

var flere. Benediktinerne blei frøyet og begynte diplomatiske studier.

Benediktinerordenen var i 15. årh. i Frankrike i sterkt fald. I 1621 sluttet alle franske benediktiner seg sammen: Saint Maur Kongregasjonen. Denne var ypperlig organisert. Harde studier blei drevet. De påbygde: "Acta Sanctorum Benedicti". 1623. Utgiveren blei betrodd Mabillon (1632-1707).

Han var knyttet til et stort bibelverk. V. Papenbroeck verk fikk som et angrep. Mabillon arbeidet i 6 år, da kom hans store verk: "De re diplomatica": 6 bind. Hans verk er bygget på et overordentlig stort materiale. Det gav ypperlig grunnlag for hans studier og lot ham oppstille regler for diplomatiikk. Hans verk er gummifigurert. Dets stor betydning blei oppfattet straks i samtidens og jekk stor bifall. V. Papenbroeck erklaerte seg fullstendig

overvunnet.

Bind I omhandler: stil, formular, rett-skjerming, titler, verdighetsbetynelser, auvenbleie av tilnavn, slektnavn, matrikla og ansi skjennere på, Skjernings...

Bind II inneholder slukningsformular, Kanselleri, siglene, m. s. v. v. meddelende, bidragene osv.

Bind III. På grunnlag av dette gj. han en tilintetgjørende Kritikk av v. Papenbroecks anskueler.

Bind IV. Slott og Kongsgårder hvor de franske Kongebuv er utstilt.

Bind V. Kritikk på gammel skrift i fallsimile.

Bind VI avtrykket 300 gamle brev.

Også Mabillons verk blei angrepet, særlig av jesuitene. Hans oransjebødee fortalte hans arbeide. —

Toussaint & Tassin utgaar 1850-65: Nouveau Traité de diplomatique "som blei meget utbredd. Et stor oversikt i den: 4de bok, gitt spesialdiplomatiikk. Også i England

Tydkunz og Italia valgt Mabillons bok
opspillet. Kiebnitz publiceret Regnes Guelfinae.
Efterhånden utskilts paleografi af Kro-
nologi. Schönenmanns bok kom utkom i
Hamburg 1801-02. Verket er ufuldtørt, men
har vært et hovedværk ved siden av
Mabillons. Maurins samling blev oplost
ved revolusjonen.

De middelalderiske dokumenter typisk
mønstet av sin praktiske verdi. Men den
historiske blev desto sikrere. Da blev
skiftet en mengde lærde selskaper. "École
des chartes" blev oprettet i 1821 og har
skaffet Frankrike en utmerket stand av
arkivarier og bibliotekarer.

Særlig tyske foreninger har bragt
diplomvidenskapen frem. De mest kendte
er Tiede og v. Sieken. Sieken opstillet
som regel: Hvor man på to forskellige
skrifter uden forbiumelse to eller flere
breve som viser sig at være fra samme
kanalier og samme skrivs han de

erklæres som ekte. v. Sieken gjør også
håndskriftet til det avgjørende angående
ektheten. Han analyserer også stilene osv.
og nadelte til eksakte resultater. Hans
virk. & Beiträge zur Diplomatik I-VIII (udgitt
i Wien 1860-58). Væ med på Detra regnum
et imperatorium carolingorum.

v. Sieken & forenede den store
i diplomatikkens Vi har også italienske
C. Paoli: Grundsatz zu Vorlesungen über
italiensche Paläographie v.s.v. R. Thommen:
Diplomatik I. Klasse: Grundriss der Ge-
schichtswissenschaft. Frankmann A.
Giry. - Tykkene H. Bresslau: Hand-
buch der Urkundenlehre (1912).

Det er gældes en række forskere
som har gjort diplomatikkens til spør-
stund for undersøkelser. Et nært arbeid
kan nævnes Agurholt: "Om norske
diplomer" i Middelalder fra det norske
Riksarkiv.

Diplomets Sammenstning:

Diplomets innhold & forskjelligheter og også dets form. Men troos alt et dog middelalders diplom i form og sammenstning preget av en viss ensartethet. Vi kan stylke dem op i forskjellige deler som & felles for en stor del av dem. Det sambær sig i to hoveddeler, Kernen (innholdet) og skallet. Kernen kallas steksten. Skallet eller rammen inneholder de to stående formen, adressat, datum, sted, osv. Den kallas protokollen og deler i to dele, inngangsprotokollen og sluttungsprotokollen. Mange kaller bare den første protokollen og den siste eschatokollen (av gr. eschatos = ytterst). Hoveddelene er da 1) inngangsprotokollen, 2) steksten og 3) sluttungsprotokollen eller eschatokollen. Men hvis vi kikk av disse kan opnoses: forskjellige mindre deler.

Enkeltt av dem kan jo mangle eller stå underledes men i ødre og særlig høytidelige diplomer står de gjerne.

A. Inngangsprotokollen

1. Invocatio - bestod i en påkallelse av Gud, Kristus eller helgenene. Fra Kristi dømmes eldste tid har det vært skik å begynne enes handling med en påkallelse. Fra slutningen av 4. årh. finnes i det endog i Keiserbrev. Tegn for Kristus var XP eller *

* Disse bokstavene blei forkortet til uligenhet. Men også når invocatio bestod av ord & den spørre Kort - in nomine Domini regni tui. Under striden om Benigheten blei det brukt til i nære vedkommende tv. in nomine sanctae trinitatis - slik var det på hvilket der muktbis. tid. Alt fra slutten av 10. årh. & mange dipl. uten invocatio, enda mer i 11. årh. og i 12.-13. & den sengel gitt. Enkelt hold den ej. Kirkelyk dok. gá teklementer.

2. Institution (superscriptio) - innholds
brevet haderen navn, tittel, og verdigheter.
Den begynte underkun (10-12 årh) med
ordene ego eller nos. I D.N. B.I nr. 3
bokført institution bue av 2. ordr: Philleps
Konge. Andre s: Håkon Konge som
Håkonar Kongens. Formen med Guds navn
kom i vanlig til 1350 da den ombyttes
med med Guds nåd - på latin: Dei
gratiae Rex Norvegiae. Også den som
har utferdiget brevet; funnen han nu.
nos i institution - f.eks: formen eller
Kirkeus navn. Den kan også mangle
eller følge; annen rekkefølge.

3. Inscriptio - adressen - innholds
på den brevet er rettet til. Ofte er
brevet ikke rettet til en bestemt man
til alle eller mange, og da er adressen
direkt: Omnibus hominibus - på gnr.
ollum monnum. Et brevet rettet til et
heft folk opregnes gjennom alle samfunnslag.
Alm. & adressen knyttes umiddelbart til institutio.

4. Salutatio - følger i almindelighet umid.
Sælbu efter adressen og består av en
ofte Kort hilsen, f.eks salutem, salu-
tem et gratia o.s.v. Paabrevene har alltid
salutem et apostolicam benedictionem.
På gnr. & vanlig: Hilsen Guds og sinna
for Kirket til Q.G. Sjeldent er den lang
som: D.U. VII nr 144. Salutatio er ingen
væsentlig del av et diplom og er ofte utelatt,
men ikke i paabrev.

B. Teksten.

1. Arena - gir en almindelig oversiktning
av det følgende innhold. Mange henfører
arena til inngangsprotokollen men rimeligt
er det å henføre den til teksten. Ofte
er formline solgt og bruale. I gavebrev
sies at man bø, handle slik; dette viser
at man kan få belønning i det næste
o.s.v. Under tiden heter det at på grunn
av menneskelig glemmehet eller onskap

er det nödvändigt att skriva det följande ned.
Är en annan nödvändigt beständig del.
Det är en formel som man har rätt på
grund av släktet och bruket. Man oftast
är utslag i medeltida diplomer.
Oprinnligen gav den kungliga härleden.
I spisen för senatens sammansättning eller edictum
pleide man att sätta en inledning som
fortalade det flyt. Medeltiden upptog den
som en allmänt författningsformel, sätt brukades
den i Merovinger- och Karolingerätten.
Ofta hadde huvud art diplomats sin spe-
ciale ärenda. Helt till 10. årh. var den
enkel kort. Senare blev den oftast mycket
utförlig. Precis författnaren vidare vidare
ordom av sin uppgiftsomhet. Kungatidens
i 11.-12. årh. senare blir den kortare.
Enkeltet blev han icke ärenda, och
13. årh. är den en sjeldenhets. I politik
lig ålderstypiskt brukades den dag hela
medeltiden. Enkeltet menar att
ärenda är helt värdeförlös. Men det är

och är ju för vist. Andre har trodd s. den
är finna brevutställarens verkliga tankar
och meningar. Det är heller icke riktigt.
Hans inhalt må underrättas kritiskt. Han
må se om den är av de traditionella eller
originala. I prälatbrevet säger ordkommande
gjorde om att han "...uvarde i fyll sin
tillit".

2. Promulgatio - den formell
kungjordelse - Gjöre vi alle tilltak
eller lagen. Den innehölls i lat. diplomer
gjörne med årsakskonj. idet och lagen.
Ofta behölls konj. även huvud ärenda en
utslag. I senare Karolingerårtid heter
det gjörne: notum facio omnibus esse.
Ofta begyndes diplomet i gav. med promul-
gatio utan inngångsprotokoll eller ärenda.

3. Expositio - innehölls en an-
sigt av de direkti eller amiddellare
motivs som har bragt utställaren till att
utställa diplomet, eller en kungjordelse
av de motivs huvudåtan denna villesackt

er framgått. Denne er underfiden angest
lant, undertiden også kraft. Som
oftest er den viktig. Hvis finner man
oftest faktiske opplysninger. I priviliger
eller gavebreve omtales gjerne de klager
eller bønn som var grunnen til det.
Er det en stadsfakkel, omtales de gam-
le diplomene. D' aktstykket som omhandle
dommene og lign. inneholder ofte expositio
en redegjørelse av saken. Kortet. I
skrivning er det likevel. Expositio har
angest stor historisk verdi og blir holdt
adskilt fra arena. Hvor arena savnes
og expositio er av liten verd. Man det
dog være vanskelig å skjelne dem fra
hverandre.

4. Dispositio - inneholder den avgjør-
ende beslutning: statuimus, iubimus-
var viljam pat et bror vart etc.

Ofti nevnes også den myndighet i kraft
av hvilken han handlet. Fornemlig
på sin apostoliske myndighet o. s. v.

Ofti er den myndighet til arena. Derefter
følger hingen som avgjøres. I dispositio
finnes i altid aktstykkets viktigste av-
smitt.

5. Corroboration - bekræftelsen, regnes:
almindeligt til akten og danner den
avslutning. Den henvises til underskrift
og segl - ofte kommer med en bussel om
straff eller mukle om Guds vredignelse
- ikke geta petta her -

C. Slutningsprotokollen - eschatokollen

Her nevnes gjerne de personer som
har vært vidue til rettshandlinger. Man
skjelner mellom rettholdene og bevriddene.
Hvis nevnes ofte tiden og stedet, gjerne
utskriften, underskrift eller segl, gjerne
også med utskriften segl. Hvis gjenn
om nævet på hausten som har utstod
brevt. I 14. årh. nevnes ofte om Kongen
her vært tilstede. Ofti står også skrivens

nam - Fal kluke ritadi Håå Sættings-
protokollen avikes sterkt fra dette kan
del Komme av at det er en avskrift
hvor slutningen & forhøret ikke sløft.
Apprecatio - ubrudd.

Prøver på innleding

D. II. BII nr. 9.

uorn Day 1528 Nidaros.

Inngangsprotokollen:

Gatifikatio : Stolo, dei gratia Nidrosiensis
ecclesie architectus.

Inscriptio : omnibus ad quos presens
scriptum aduenierit

Salutatio : salutem in omnium salvatore.

Tekstur

Aengas : Ad honorem et decus Nidrosiensis
ecclesie eiusdemque capitulo consule-
tum

Expositio : manus eis communem fundam et

- curiam nobis visum est procedere.

Promulgatio:

Dispositio : Natale episcopales decimas eccl-
esiarium Sancti Crucis. Sancti Olavi
Inventi Clementis Nitrosie. et ecclesie
beati Petri de Stein. Nitrosiensis
diocesis - ad hoc ipsos concessimus in
perpetuum libere possimedes.

Corroboratio : Et ut hec nostra institutio
maius firmatatis robore obtineat
primum scriptum nostri sigilli mun-
mine luximus roborandum.

Slættingsprotokollen :

Datum Nitrosie anno domine
m°cc°. 10. ii°.

nr. 20.

Inngangsprotokollen

Gatifikatio : Einkir med quod mislamin
Norveg Kongen og Håkon hertogi
signat Magnus Kongens.

Inscriptio : Senda ollum quod virens oe-

sinum i archibiscopalem af Niclosi pcam
sem petta bref sia ada høyra
Salutatio: quodio quis ex sinis.

Tekster

Amen: Mår qui ab oss høyris at
stykka alla mun i landea til fridar
oc frialzis ok sinna rettynndar ok enkann-
lega helga kirkia oc hennar prissto
munn.

Promulgatio: pa' viljum vor ollum munnum
Kunngjrt gera.

Expositio: Ver haufum - - - traut
Dispositio: firibidom vor stockorum
mann - - - väts.

Corrobatio: ok gjeft petta
- - opytt

Sluttningsteksten:

petta bref var gjort: Biargum - -
- - ritad:

~

Diplomenes overlevering:

De skriftlige oppgavelene kan være
originaler, konsept, kopier eller forfalsk-
ninger.

Originaler: Hållas et diplom når det
er bevert i den skikkelse som utstrekken
har gitt det eller latt gi det (jf. Kavallii)
Det er vankelig å oppdile alminnelige almin-
nelige regler for avgjørelse av original fordi
det forandrer seg. Som alminnelige regel
utgjør alltid originalen et aktsomt for
sig. Vidre må skrift og segl være nöre
til den tid de er utstedt. Originalen er
et produkt av sin tid. Tinner man at
det aviller vesentlig fra den tids type kan
man frigjøre for at det er et falsum.

Skinnoriginaler kan være vankelig.

Original og ektehet er ikke motbygje begrepet.
Original betegnes av ytre bestemte ting,
mens ekteheten går på innholdet. Det

ges en menige ekte aktsynke fra som ikke hinner i original og andre er forandret med overskrift etc. så de ikke længere kan kalles ekte.

Det originale dokument inneholder aktsynkets i sin fullgyldige form, det som har hatt rettskraft i samtid og effekt.

B. Konsept - Ofte finnes dokumentet han som konsept. Et konsept er et utkast til aktsynke som skal utkodes som original. Hovedelig, man ser segl og dokumentet og present med strekning, rettelser, ofte fra forskjellige hunder. Det blir ofte spørsmål om konseptet er utkast senere i original form, og om altså aktsynket har fått sitt virke.

C. Kopier - Mest ofte har man bare kopier, én eller flere som kan stji innbydelses avskrifter fra hverandre. Kopiene kan stamme fra mye forskjellig tid, ofte flere hundre år.

Sprøf og rettkravning er da gjerne mye forskjellig. Når forløgs som selvstendige dokumenter, andre er inntatt i Kopibøker. Dette inkludert kopier og samtidig med originaler kan det være vanskelig å skille mellom dem. Oftest er originalen forsynt med segl, kopien ikke. Fra mye tid kan også originalen hinner ved at den er gjenkjennelig underkrevet.

Hvis originalen er tapt må flere avskrifter avsløres, men de klassifiseres etter sin verdi. Som regel er de selvstendige avskrifter de best. De største og ofte fulle av feil eller misforståelser. Men er de skrevet direkte så kan de være gode. Man pleier å kollaterere avskrifter med hverandre og gjennom avskrifter. Ved trykking settes de under leksten som varianter. På denne måten kan man ofte restituere en tapt original. Man skjelner mellom enkeltkopier og avskriftsmuligheter

i bokform. Midt imellom disse står
vidissen, vidimus, transumpt, transcript.
Det vi mener ved at den er opstillet
i et annet brev som spørre om en kunn-
sjoekke av høvelfor vidissen er utskrift.
Vidissen gjengis spørre i sin helhet,
spørre etter forlengende av mottakelsen.
I transcriptet ligger hovedteksten på
innholdet. Det gjengis høvleforspørre
bare i excerpt-utdrag.

For å skåne originalene pleide man
i pave- og Kongekanselliene å holde
kopibøker for alle utgåtte og inntommne
brev. Registrer i pavekanselliets i Vatika-
net og flere andre protokoller. De norske
Kongebrev er fra Fredrik I innført i
Norske Tegneler og Registrer. De er oppført
dri 1582. De er trykt. N.R. 1-XII.
De fra 1660-1814 finns i det danske Rig-
arkivet og er meget lite brugt.

D. Forfalskede breve - forekommer
både i middelalderen og i nyere tid.
De kan gi seg ut for originale brev-
hvis innhold er forfalsket, eller de kan
være efterskrift. Oft er forfalskningens
plumpe gjort, men den kan også være
vanlig i Konstatutter. Der Dipl. Nov.
kan man se under "Talke diplomer"
i sakregisteret bind VI-XVI. Større andre
er ikke også fakta. Man godager de
fakta ved i sammenhengen dem med
utkilemt dette fra den des de utgjir en
for å være fra. Man undersøker da språk,
stil, navn, tid, skrivmann, skrift og segl.
Dette gjelder et det uekte skrivel på sam-
le personens brev hvis skrift er utskrevet,
jf. D. H. 8 X nr. 125. De kalles palimpsester.
Mest ofte har forfalskeren givne del i var-
re vedkommende myndighet. Forfalskningen
for i Kunn laze en forfalskning var at
man hadde et varemerk kjennetegn til
gammel brev. Og effektiviteten av forfalskningens antall

ma" n sluttet at i 18. og beg. av 18. årh. har
det ikke vært sif fra personer som har
hatt det.

Mest vankelig er det å se om en
avskrift er falso eller ekte. Da kan jo
mane unntakshets i sproz av avskrift
passere for avskrivens feil. Forfalskning
kan røbes dozf ofte ved at han s. feil som
ikke kan skyldes avskrivren - særlig
ved datiringsmåten (ff. D. N VIII nr 181
fredag næst eft. St. Olavs aften . . . ,
dålig datering, feil s. slett ikke gjelde.
Da middelalderens kalender gikk i glemsel,
rødet man bare over et lite antall helgen-
dager. Gjennom feil ved Kongens titulatur kan gjør
brukt suspekt. D. N. B. m. 564. Erik av Pommer Skrev
Kong - kan være løn fra eldre Kongebow.

Om falso diplom s. Testskrift for pf. May
s. 88-108. Meddelelser fra det danske
Rigsarkiv I bind 5 168-90 og Skriften I
s. 205-09.

Kronologi

Praktiske anvisninger vedrørende
middelalderens Kronologi.

Den middelalderlige tideregning er
en direkte fortsettelse av den romerske.
Romerne hadde alt i Keisertiden kjemiskap
til et solår i 12 måneder. Det begynte 1st februar
mars (dåri man som september o.s.v.) Romerne
regnet året til 355 dager. Tidspunkt var at
det bleo for kort. Det siktet man å
rett på over å skyte inn skuddmånedene
på 32 og 23 dager. Det påla pontifical-
kolligeit å sette god tid, men til rett
minnen kom tilbake i det senste virket.
Da Caesar bleo Pontifex Maximus besluttet
han å gjøre slutt på forvirringen. Under

sætt op hold i Alexandria; H^c hadde
han skiftt tilhørtskab med den greske
astronom Sosigenes og lærte det næste
tidssystem solært. Dåret 46 lot han la
innskylte 90 skuddage. 445 dager
faldt altså dette året. Derved opnådte
han at årets begyndelse kunne falde
intet mindre da solen var brygt bort -
end begyndt 1 januar. Efter Cesars
kalender, den juliske, regnes det sed-
vanlige å til 365 dage. Men for at
bringe det i overensstemmelse med solæret
skulde det innskyltes en skuddag hvert
4de å. Den kalender bisextus faldt den
blev innekommet foran VI Kal Martius.
Den romerske måned fikke det nu
brækkigt antall dage.

Den romerske dateringsangivelse
er tilsyneladende. Romerne hadde i hver
måned 3 mekkedage. 1) Kalendae =
den 1de i hver måned. Det er sabbat num.
fl. men 8 danner et Kalender = utropet -

: fra der innehældt fullmåne). 2) Nonae = den 9^{de}
(av nummer - runde). Det er den 9de dag fra
3) ides som var den tredje mekkedag.
2 mars, mai, juli, oktober faldt nonae
på den 5te dag i måneden. Alle de
øvrige faldt den på den 5te. Afstanden
melleml nonae og ides var altså 8, så
ides faldt altså på den 13de eller 15de dag
i måneden. Alle de øvrige dags betegnelser
var i øvrigt afstand fra en af de 3
mekkedage. Man regnet da altså følgende:
f. eks 24 april måtte regnes fra Kalendas
Maias. Man regnet da begge datoer med
altså blev det: 1. d. quintum Kal. Maias.
28 april. Eller 4. desember - ante diem
octauum Idus Decembris [octauo Idus Desembris]

Den middelalderiske Monologi
visles meget på den julianske Na-
lender. Kilkedel er den ikke sikkert god,
men er mindre gæt og sikkert om den
romerske. Den står også flere ting
udenfor.

Årstallsberegningen.

Det regnes på mange forskellige måter som velkender hvil forskellige tider og delvis i de forskellige land. I den aller eldste middelalderen kan det henvist at det regnes i olympiader. Højpunktet var sommersolhøste ca 476 f. Kr. med perioden på 4 år. Et 1 efter Kr. = 195^{de} olympiade. Det begyndt da 1st juli. Vil man mægne et årtall efter Kr. må man dele det i 4 og addere 195. Da f. ex. i februar 1931 er den 677de olympiades 3de år.

I Rom regnet man tidens fra byens grundlæggelse - ab urbe condita, og den hidregning er almindelig hos romerskeforfattere og annalisti i den sidste del af middelalderen. Fra den følgende hundrede år til vores dage. Romers grundlæggelse blev regnet til våren 753 f. Kr. efter romerske tidsregning. Efter den mindre mytiske republikanskere

settes hen til våren 452 f. Kr. Man mener at ved disse årtal til almindeligt det gælder. Enne vænget var under republikken og også under keiserdommet i enge nævnt på andre konsealer.

Eller regnet man efter Keisercens regeringstid eller efter indeksjoner. I middelalderen regnet man fra den regnende prysks kronbestigelse. Tidene regnet fra sin embetsfuldtidelse. Fra 1047 forsvandt keisertiden fra de parklige dokumenter. 1086 og 1111 en uantethed fra regnene om pontificasår.

Indikationsbergningen har en lang historie. Trods at den fra Egypten kom man hadde slætteperioder på 15 år, da det blev foretaget en kongeriget. Indictio = slætspålegg. Den er brukt første gang i året 356 e. Kr. I 534 blev den påbudsst på alle akter. De syd-romerske keiserne optog den. Indikationsbergningen

foret tilbake til Konstantin og man
har den begynne 313 eft. Kr.

Døg pleier man ikke angi antall pe-
rioder, men bare enne innen indik-
sjonen. Men kan derfor ikke slutt
sig til øretallet eft. Kr. uten andre op-
lysnings

trinngangsmåten et som følger:

Man trekker 312 fra øretallet, det fram-
komme divideres med 15, resten avgis
året i den løpende indikasjon.

Skal vi finne indikasjonen for 1931 blir
formelen: $\frac{1931 - 312}{15} = 107$ full indikasjon
og 14 til rest. Indikasjonen regnes fra
1 september da det romerske finnasær be-
gynner. Det greske å begynne også da.

Indictio romana begynner 25 des. uts 1. jan.

Indictio bedana begynner 24 sept. - mkt.
England og av de franske Karlinger.

Den kristne tidsregning er op-
funnet av Dionysius den lille, en monk
i første halvdel av 6. årh. Kristi fødsel

var 34 desember år 454 eft. Romas opplegg.

Denne beregning er utvilsomt gal. Det er
Kristi fødsel et umulig å avgjøre.

Mikkelen fant først utbredelse i Italia. An-
naliene og Kronikkene brukte den tidlig.
Fra påve Urban VIII's tid ble den bruket
i parolige land. Til England kom den
med munken Augustin. 8. årh. Først
omkring år 1000 ble den vanlig i
Spania bruktes den først i 14. årh. og i
de grise land i 15. årh.

I Norge använde man franskillelse må-
t. Beregningen eft. Kristus var alminne-
ligst i 13. årh. I del 14. og 15. ble det van-
lig å beregne eft. Konungs tilträdder.

Omkring midten av 15. årh. fanns begge måt-
ter bruk. I løpet av 16. årh ble regnemåten
eft. Kr. omstrid emrådende. Hovedskiljet
fins begge måtter. forening, endog med in-
dikasjonen.

Årets begynnelser.

Det middelalderiske år regnes ofte fra 1 jan., med tiden 1 mars, 25 mars, 1. påskedag, 1. september, 25. september, altså 6 forskjellige dager.

1. januar var ikke gitt like av de første kristne på grunn av den hebraiske prinseser. Først var utgangen av middelalderen trukket den igjenom.

25 mars - I Bräh. efters Kr. begynte de kristne å regne året fra 1 mars. Det holdt seg i Russland til 13. årh.

25. mars - I vesteuropa regnet man fra 25 mars, Mariae bebudelsesdag - Annus ab incarnatione domini. Annus a nativitate eius annus domini.

I gno. Sjpl. regnet man altså fra 25. desbr. Regnemåten kom fra angrekket med kristendommen. 25. mars var høyst vanlig i kongeriket. Dette i sin helhet av 15. årh. begynner med diplomar å regne fra 1. januar.

1. påskedag var vant en plase for Kronologer. Det kan være forsiktig til på øret, for 1 til 35 dager. Det er i flere dager enn i et annet. Påskebergningen bruktes i Frankrike 1060-1563. Nederlandene før midten av 13. til inn i 16. årh.

1. september - den byzantiske beregning. Den stammer fra den gamle greske inndeling i olympiader.

Ab origine Mundi - 5508 er fra 11. årh.

Den holdt seg til Norden i Russland.

Den muhammedanske begynt 622 e. Kr.

Kongenes år.

Fra midten av 13. årh. hender det at et diplom regnes fra Kongens tilbokler, til det res. annus regni. Kongen regnet sin tilbokler fra den dag da de blev hyllet av folket. Hylleungen gjørs som en lomshandling. Etter at arvoknedømmet trenget igjennom i 13. årh. brukte man hylleungen som den høystkligste avmarkeringen.

Man ved, regelen ikke hvilken dag Kongen ble hyllet. Håkon Håkonssons dødsdag angis i sagene om ham i vor 16 desember 1263. Den s. antakelig riktig. Skarla Tordson skrev den.

Magnus Lagabøts regnet tilfældet på farens dødsdag.

Erik Magnusson regnet fra 10.5. 1280, dagen efter farens død. + 13.4. 1299.

Håkon V 10.5. 1280 Tildækkelsen regnets fra brores død, 10. aug. 1299. + 8.5. 1319.

Magnus Eriksson ble hyllet 23.-24.8. 1319 (26.) + 1.12. 1344

Håkon VI's tilfælder mellem 28. og 26.8. 1353:

1 sommersen (eft. 10. juli) 1380 f

Olav Håkonsson 29.4. 1381 + 3.4. 1384.

Margrethe 2.3. 1388.

Erik av Pommern 14.9. 1389.

Kristoffer av Brabant 1.6. 1442 + 6.1. 1448

Kristian I 29.4. 1458 + 21.5. 1481.

Fra nu av brukes mest året etter Ki.
Schroet : Håndbok i kronologi II.B.

Beregning av dag og dato.

Nos alle avvik. skikke og bruk med henblikk til årets begynnelser og lignende
i kalenderen i middelalderen den juliske. Året er et årslag og skuddagen er fremdeles 24. febr. Maanedene har samme navn og lengde og dato beregnes som i romertiden. Man forkortet - f.eks. rettro i des. Mai. Ved siden av auga man også ukedagens nummer. Peria betyr ukedag i middelalderisk latin, i klassisk latin betyr det festdag. Grunnen til dette er at de første kristne feiret flere dager i uken som hellige, med bör av faste - sinday, mandag og fredag. Enkelte helighetsdager endog Sabatens. Cordag. Dette mandag, tisdag og onsdag ble de brukt med i rekken, og dermed var betydningen økt ganger fra festdag til ukedag fullbyrdt. Utkjøringspunktet er peria dominica = sondag, vilse: f. secunda = mandag, f. tercia = tisdag, f. quarta = onsdag, f. quinta = onsdag, f. sexta:

fredag og f. septima lördag, oftest
kalot sabatum. Ved generelle kalenderstun-
møder passet det bare i nore ukedager.
Derimot kunde den ikke alene ejene
som datumsværdie. Tidlig begyndt man
at bruge de kirkelige festdage som
sæn. Det blev efterhvert flere og flere
helgendage. Man kom da mere bort
fra den romerske datumbetegnelse og
betegnet isteden dage ved deres afstand
fra en eller anden helgengang - f. eks.:
feria quinta post Ioh. Baptisti nativitatem =
torsdag efter St. Hans. Dagen før en
festdag kaldtes angilia eller dies propositus,
og dagen efter kaldtes crassinus eller
proximus dies post. 8de dagen efter en
festdag, denne medregnet kalotus octava.
Mest tidlig i middelalderen satte man
en kalender over minnefestes for martyrer
og helgener og over andre kirkelige fest-
dage - de blev nummereret jo flere
festdage man fik. De blev snart dit

vidkende hjælpemiddele ved dateringen. Ka-
lenderen kom til Norge med kristendommen.
Præsten måtte forstå dem og sende et
badslætte for at forkynde menigheten når
det var kirkelig festdag. Kalenderen var skre-
vet på pergament eller papp. Dagen var
forsynt med stokke elle forsyttelige bøn,
f. eks. tre bønner ved Alhælgenesdag. Til en
begivenhed var det bare muligheden som
man måtte læse staven, men almen lyst
den snart og de het holdt sig som rim-
staves eller primstaves, m. eun. forvanskede
stokkelæ, med til vare dage.

Søndagsbolstaven af gyldentall.

Et højme søndagsbolstaven er fremdeles
nødvendig. Søndagsbolstaven fremkomst
stør i gotiske stolar med solsynklin. Ukinde-
lige stammer fra semitern og kom over
Egypten til Rom. Den passet dælig til
den juliske Kalenders 365 dage som jo
ikke er dælig med 8. Omlopet vild
dag bare blift 4 d. i vis ikke skud-

dagen hadde vært. Denne forstyrrelsen var
kles på alle dagene. Imellemstidene blir
28 dager - så langt sid mathe går hen
før uke dagen faller på de samme
kalender- og månedsdager. Denne ørreleke
kalender-solsyklusen og hvert år betegnes
med romertallene 1-XVIII. Som det
finste regnades de skuddene som begynte
på mandag. Det g. ville vært av 1
i solsyklusen. Men betegnet de finste 7
dugne med A-G = febs 1-7 jan 8-14,
jan-B o.s.v. Stedig på ny. De kalendas
litterae feriales. Den bokstav på hvem
årets finste söndag faller er årets sön-
dagbokstav, alle årets söndager faller
på den. Ta f.eks. 1931. Torsdag jan: A,
2. jan: B, 3. jan: C, söndag 4. jan: D.
Årets söndagbokstav er D. For skuddene
må brukes 2 söndagbokstav - ett fra
1 jan - 24 febs. og ett annet fra 25 feb til
31. des. De ørlige söndagbokstavene knyt-
tes til solsyklusen slik. Solsyklusen finst

år begynner med mandag. Men gav dette
ei navn eftersöndagbokstaven. Det må
da bli G. Men fra 25 feb. fin det F.
G og F, altså söndagbokstavene. Da kan
vi stille opp hele solsyklusen.
Man finner dermed ut på hvilken bokstav
den finste, hvert år, måned faller.

Solsyklus

X I G	XV C
II E	XVI B
III D	XVII AG
IV C	XVIII F
V B	XIX E
VI G	XX D
VII F	XXI CB
VIII E	XXII A
IX D	XXIII C
X B	XXIV F
XI A	XXV EO
XII C	XXVI O
XIII F	XXVII B
XIV D	XXVIII A

Månedsbokstavene:

1 jan - A
1 febr. - B
1 mars - D
1 april - G
1 mai - B
1 juni - E
1 juli - G
1 aug - D
1 septbr. - F
1 oktober A
1 novbr. D
1 desbr. F

ved hjelpe av disse to listeue

Kan man finne utdelen
hvilke som ble

F. eks: Kver

1340+9
28

1942+9

1951:28
168 69

1248:28
4

1906+9

1915:28
168 68
235
224
11

Resten XI a

ii pa' ai XVII

staven & G.

1 mai & B.

til ei komme

6 mai faller

da en fredag

9 noks

de ston fiet

over slibe et

spag XXVIII

1931:28
168 68
251
224
27

4/10 - sundag

P.

Ave Domine

nonagesimo feria quinta ante festum
omnium sanctorum = 26 oktober 1890.

3. tetrum Nidens. x VI. II

19

Ved hjelpe av disse to bokmærke
kan man finne ukedagene ukedagene for
hvilken komplet dato.

F.eks: Kong Skule ble død 29 mai 1240.

$$\frac{1240+9}{28} = 44 \frac{18}{28}$$

Presten 16 angis året i solskjermen. Det
er på år XVII finnes et at Söndagsbok-
staven er G. Det ses også på månedslisten
1 mai et B. Da regnes vi fra dette tall
til et Komma til G. Det viser sig at
6 mai faller på söndag. 24. mai blir
da en torsdag. Kong Skule fallt en torsdag.

I norske diplomer henvises til
de store festdager o.s.v. En forlegning
over slike er trykk : Dipl. Norw. BI
pag XXXVIII liste 3.

Prøver:

Anno Domini millesimo ducentesimo
nonagesimo feria quinta ante festum
omnium sanctorum = 26 oktober 1290.

3. Actum Nidrosie x Kal. Marcii d. 9.
millesimo ducentesimo nonagesimo
(m° cc° xc°) ferio indicione septimae =
20 febr. 1293

Indikasjonen hørs til 1294.

3. prosdagnen neste 1. februar Martinusmassen
a XVIII are riles våre virdedager til herre
Hakon - Kong Konungs hørs Hornade
= 18 norbr. 1316

Språkstilkelse

er dannet av gresk σεγέριον = segl, signet
Det betyr altså segtkunnskap. Eldre dansk sigil,
sv. sigill, mynstyk Siegel, kommer av lat.
sigillum, diminutiv av signum = merke,
altså liten merke. I midd. latin har det
en dobbelt betydning, dels segletnuplet,
dvs et avtrykk av Det; rotes, lade, solo osv.
Sedvanlig dog om avtrykket. Bruken var full
utviklet i 4. årh. f. Kr. i Egypten og
Babylon (fr. Tulambekamen), omtales i Dibelen
hos Aischylos, Plutarch osv. hos germanerne
er det først fra 5. årh. eft. Kr.

Segl er ikke bare til pryd. Det bruktes
særlig som brevkunnskap og til bekunnskap av
gjeststanden. Skikkens å sette segl under
brev kan påvises fra 6. årh. eft. Kr.
Det skulle her bekräfti, besvare dokumentets
ekthet. Ofte ble seglet en erstatning for
underskriftten. Først gjennom segltifile

aktskykket full gyldighet. Men vanligvis ikke selv som dokumentet lot han andre forsegle og da helst höire ständr folk. ja selv om han hadde seg selv gjort han det. De eldste middelalderiske dokumenter med segl er utstilt av den österrikiske keiser, 6. årh. Fr. Fredrik 14

6. 9. Fra d. 8. årh. har vi Kines- og Kongssegl, i d. 9. og 10. parseg. I d. 9. og 10. begynte også biskoper og abbeden å bruke segl, og sørhæmmen også. Den lavere geistigheten. Blant den høiste adel begynte d. 10. årh. Kertug Arnulf av Bayern i 984, den første. Enne 11. årh. er skikkun sjeldent hos adelens, men den alminnelig hos geistigheten. I d. 12. årh. blir skikkun sig også blant de verdslige stormenn. I 13. årh. blir den alminnelig selv hos den lavere adel. Etter 1350 begynner også de lavere lag å få effe. Det blir nu fast skikk at man forsynes med segl. I denne utviklingen har byene inn i 13. årh., sørlig. Den halvpart.

Siglempolen blir foranbiadt av forsyllig metall. En og samme manu bruer ha flere segl, endog med flere seglbilleder. Sigillum majestatis og sigillum parvum eller secretum. Diesatum finner en først förr ett segl som tyck keiser et som konge. Augsbur, et som hertug av Østerrike osv. När eieren döde blev segletkampsett tilhukfjort eller gitt den döde med i graven. Tyristens segl var mena dr kung betrodd til seglbevarare. För ophovsreken av bysegler bruket ofte stor omhu. Wilhelm Ewald. Siegelnisbruek med segel. (Trier 1911).

Også de seglestoffet bruktes forskjellig. Stoffer, sølv, bly, vold, lakk, oblat. Gull var for keisere. Men den store gjorde et. Den eldste brukte er fra Henrik II. Også voldsegler er jordholens sjeldent. Dens alminneligere er segl av bly. Også de er mest brukte grunnet fra Kysang. Blysegler er mest brukte i de syd-europeiske land. Ravene brukte blysegler helt fra 6. årh. til var si. Bulle-bulla er egentlig en betegnelse for segl av metall, men brukes også

om for hengende øksesegler. I Mellem Europa
og Nordnorge og blyxel sjeldens (det fandt man i
Nordland) Det seværdige er økset, som jo
er blødere og billigere. Det blev gør. brugt til
ublaaet, men blev senere tilbakk blikk, lin-
oli, harpiks. Man har respekt, på at fra
den senere middelalder. Fra 12. årh. begyndt
man å farve seglene. Grønne brugtides
all. Børh. Blå og sorte er sjeldne.

Bruken var gør en motesak. I Nørh. op-
hørte privilegierne. I 16. årh. begyndt man
gå a bruge økse, laget av arvede hornem.

Bruken af segllet (spansk øks), kom op
i 16. årh. og fortalte efterhånden øksen.

Sort segl var i 17. og 18. årh. givet typen på
sort.

Man skilner mellem en- og to-sidige segl,
som er forskjelligt etterom seglen er festet til
dokumentet, påtrykt eller hengende segl.

Til påtrykte segl kunne bare bruges
øks, øksestaver og ladek. Øks kunne også bruges
til hengende segl, og til brugtider bruktes da

knepslør av silke, messing o.s.v. - også tøj og pigment.

Sjelenes form er meget forskjellig.
Vanlig er de runde, men de kan også være
ovaler, hjerteformet, trekantet, kvadratiske,
avlange, ruliformer og øgjoldformet. De er også av
forskjellig storrelse. Tantil 15. årh. såler man
med Størrelsen å gi atskyld for makt og virkning.
De minste segl er ca. 5 mm., de største ca. 85 mm.

Man skilnes ofte seglbilledene mellom
1) skriftegyl, 2) billedeegyl, 3) portrettsegl,
4) våbenegyl. Men disse er forskjellige under-
avdelinger. Kvadratisken skyldes det tekniske.

1) Skriftegyl er alle segl som bærer innskrift
istedenfor bilde. Fra middelalderen og del. Kun
ja. I nyere tid er de meget hyppige.

2) Billedeegyl kalles alle segl med påskrifte
symboler, religiøse osv. billeder som ikke er
portretter av innehaveren eller gengivelser av hans
våben. Oftest er det gør byer, Kloster, land osv.

3) Portrettsegl kalles de som bærer innehaverens
portrett. I mange tilfelle er det virkelig

portretthetslikhet. Det er brukt av knebilleder og hul fra før som han var eiende, sittende, knelende, rideende. De ble av vare gamle konge benyttet over som kronsgjel samt av den høye gjestigheten av høyre adel.

4) Våbensgjel. Skalles de som bær inn havrens våben. De eldste kjente finnes på ridegjel fra midten av 12. årh. Det blir den framherskande øglinggruppen.

Heraldikk er utviklet av herold. Herolden møtte kongens våbenmerker. De adelige og gyrtelige våbenmerker dukker først opp i slutten av 13. årh., i de øydelige land. De hørte sammen med ridderskapets utvikling. Mytthæren hadde sitt felles trykk i form av våbenmerke som avmerkades på jern, våpen, leddeler osv., siden på løylen. Gyrtelige rorlyp ble opprettet etter fabrikke, ofte også planter. Hvorutgjel var ikke stort av man skjult da mullem gyrtelige farer eller attributter. Fra denne makt fikk man en

rekke varianter. Så delte skjoldet på langs eller toars og det ble fremstilt barnafarve og fra på hjernen. Det er en rik utvikling i 13. årh. Det ble ført inn i Hauges og turnering og malt på selv skyldet eller hjelmen. Det er den levende heraldikkens bid. Den viktigste del av våbenet er skjoldet, den mest hjelmen. I 13. 13. årh. var skyldene meget store, forskjellige.

De halvmontrne var alminnelig i 13. årh. De rund eller halvmontrne passet godt til de samme røttene. Vi har en god bokvirke i Dietrichssaga Kap. 172-185.

De Kongevåpnene har tilsiktene utviklet seg. Det tyske stammer fra de romerske legioners ørn, som var den store seth på tall. Fra 13. årh. blir den sorte ørn i gylnefelt det faste merke, senere den løbbelte. De bourboniske litjer finnes fra 17. 18. årh. Kordumbluet i det danske riksvåpen, de 3 løver i et sinn hjertet forst skjold og fra omkring 1190 brukt av Knut VI. De

tre Kroner gis. Et segl fra Magnus Ladulas.
Den eldste beretning om den norske løve
gjelder Magnus Berfots dødsdag. Han
bar da den gyldne løve. Held sikkert hin-
ne i den dryg først fra Håkon Håkonssons
og Skule Harls tid. Av dette materiale
sluttes sikkert at de norske Konger i
1220 bar løven som våpenmerke og at
det var i rødt og gult. Erik Magnusson
foretok en kroning i 1280 en forandring
idt han gav løven en øre og krone på
hodet. Glemme & utvilende St. Olavs øre.
Den Konge løve betegnes ham som Kongen
med St. Olavs Krone. Selvbauden fortørk-
sene øksen til 1844 under Oscar I.
Verimot beholdt løven den krumhööde
höldning den siste: Danskabeden til 1905.

Af de siste Konge av Sverreathen
bruktes to forehellyte øye, et short til
og et lodd: sekretet. Kun det første hadde
hele segtskjellene. Ved siden av fantes
et rikssygl (Kongsgaue) hvilket ført et

et av landet.) Den var også et domsseg, ^{en}
forvaltet av Norges rikes Kansler. Hans
segl som bruktes motlig landristene var
løven med øknen. Det var sivane at
seglene også hadde mørkhet, sjeme inne=
havreas nærv og stam.

Dåbeneb uttrykte slekten men der var ingen
regel uten unntakelse. Man kan modifisere
eller gjøre helt nye. Det er segl med
billeder og våpensegler ikke være et skjold
i segtbilledet.

Bruban av skipsholdere og av ridders ^{en} datu
ikke før 14. årh. Skipsholdere kunne være
mennesker eller dyr. Skipsholdere tilhører den
døde heraldikos tid.

Th. Hagen: "Sprachk." im Meisters: Grundris
der Geschichtswissenschaft. Below a Münche Handbuch.
Lyon: Manuelle Sigillographie française.

Hufsfeld-Kas: Norske sigler fra middelalderen.

Gustav Storm: Norges gamle våpen, farv. og fly (Xia 1894)
i vidsl. sln. - Norske Kongssygl 1850, ablett av Brimhorne.

O. Kolerud: Bergens bys segl (1901) Norske bysyl.

Opgaver i historie
av Sproglig-historiske embedseksamen
1918 - 3.

1918. I. Hoved- og bifag: 1. Diokletian og Konstantin.
2. Humanismen og reformation i Danmark.
3. Kampen om den præussiske forfatning fra 1815 til våre dager.

1918. II. Hoved- og bifag: 1. Senat og princeps inntil Hadrian, dets myndighet og gjensidige forhold. 2. Bondesoppreisningen og dens følge på Stortingset fra 1860.
3. Munkordenes gjerning i middelalderens kirkelige og religiøse liv.
Kontinuerjehoppgaver fra en fra 1st semesters eksamen
ekskamelt Kandidat: arbeiderbevegelse og
socialpolitikk i Tyskland fra 1848 til
nuheden.

1919 I. Hoved- og bifag: 1. Tyranniet og dets betydning: den hellenske verden - Ellen:

2. Samfundsbyg og statsbyg på Island under utgangen av 12.te århundre.
3. Kampen om Afrika i det 19.te århundre.
- 1919 II Hoved- og bifag: 1. Romerstaten og Kristendommen. 2. Gustaf Adolf. 3. Napoleon den stores kamps mot England.
- 1920 I Kfz. Caesar, hans personlighet og gjenning. 2. Norsk industri- og handelskultur i 12.te og 13.te århundre og dens sammenheng med samtidige europeiske strømninger. 3. Kampen for politisk reform (stemmerett og overhusets stilling) i England siden 1830.
- (1920. II Hoved- og bifag: 1. Det vestromerske rikes undergang og dens årsaker.)
2. Hoved- og bifag:
- II. Hoved- og bifag: Tønkerne og deres betydning for oldedens historie.
- 2.a. Hovedfag: Spørsmål om Norges utgang i 14.te og 15.te århundre og

- dens årsaker. b. Bifag: Norges historie 1349-1389. 3.a. Hovedfag: Sammenhenger mellom storkonsernen og kolonipolitikken.
- b. Bifag: Gladstone.
- 1921 I 1. Hoved- og bifag: Det vestromerske rikes undergang og dens årsaker.
2. Hoved- og bifag: Arbeiderklasser og arbeiderbevegelse i Norge i 19.te årh.
- 3.a. Hovedfag: Colbert og den franske merkantilismen. b. Bifag: Den norrmanniske erobring av England og dens verste følger.
- 4 Bifag 13.2. som bifag etter gammel ordning.
- 1921 II. Hovedfag: Hellensk audiens: det 5. årh. før Kristus. 2. Korskrigene: Norge til og med Magnus Lagabøter. 3. Noreglands samling under Bismarcks ledelse.
- Bifag: No de skriftlige oppgav er nr 1 og nr. 3 de samme som for studentene med historie som hovedfag. Oppg. nr. 2. Kong Sverre.
- II. Bifag: 1. Korskrigenes viktigste følger.

2. Norges historie fra 1807 til Kieler-freden.

1922 I. 1. Stor- og bifag: 1. Øvreiket over hvilkes romerne vant sitt verdensrike og utviding av ørsekene til deres maktvirking. 2. Stor- og bifag. Unionsspløsning: 1905. Norsk og svensk stanspunkt. 3a. Kongfag. Ludvig XI.
b. Keifag: Dronning Elisabeth.

II. Bifag 1 og 2. Som de 2 første oppgaver etter gammel ordning.

1922 II. 1. Stor- og bifag: 1. Det spartanske samfunn dets karakter og utvikling.

2. Valdemar Atterdag. 3. Sparties stormarkedstid og ørsekene til dets endgång.

II. Bifag: 1. Den vesteuropæiske fundamense og dens utvikling inntil det 13de århundre. 2. Christian IV og hans øvrige styrelse.

1923 I. 1. Stor- og bifag: 1. Samfunnedeklarasjone i den romerske republikken, deres økonomiske grunnlag og politiske makt.

3. En karakteristikk av de fire første oldenborgske enevoldsmonarker og deres forhold til Norge. 3. De tyske husebygene, deres handel og politiske makt.

II. Bifag: 1. Ledende skikkelses i europeisk statsmønst-politikk i reaksjonsperioden etter 1815. Kontinuasjonspolitikken for en kandidat: William III av England. 2. Det hauseatiske handelsvelde: Norge.

1923. II. 1. Stor- og bifag: 1. Den greske kolonisering. 2. Samfunnssforhold og forvaltning i Norge i tiderummet fra reformasjonen til eneveldet (1538 - 1661.)
3. Napoleon I og revolusjonen.

II. Kongfag: 1 og 2. Som for kongfag etter reglement av 19. mars 1915. 3. Revolusjonen og Napoleons, sallig med hensyn til forandringer i samfunnssforhold, marinesliv og rettsliv. Bifag: 1. Alexander den store. 2. Som for stor- og bifag etter reglement av 19de mars 1915.

1924. I. 1. Stor- og bifag: 1. Dislektian og Konstantin.

2. Sveriges forhold til Kalmar-unionen fra Erik av Pommern til Gustav Vasa.
3. Indrepraktiske brytninger og reformer i England fra Wiener-kongressen til februarrevolusjonen.

II 1a. Hoved- og bifag: Julirevolusjonen, dens årsakar og virkning. b. Bifag: Keisarmaket og sverdømme i det 12de og 13de århundre. 2a. Hoved- og bifag: Nils Kalkun som den gamle. b. Bifag: John Sverdrups. 3. Hovedfag: Kapitalistisk produksjon og omstilling sammenlignet med den forkapitalistiske. Oppgav for en kandidat ved konfirmasjonseksamen, januar 1934. Hindermanns-institusjonen og dens utvikling.

1934. II 1. Hoved- og bifag: 1. Grækenlands historie fra Peloponneskrigens slutning til slaget ved Charonea. 2. Statistik og Samfunnsvitold; Norge under unionsperioden (1660-1814). 3. Hohenstaufen-kongen Nils Frederik 2.

II. 1. Hoved- og bifag: 1. Kristianborgsens innstiftelse utgangen av 12. århundre. 2. Hoved- og bifag: Som fra hoved- og bifag etter reformen av 19. mars 1915. 3. Hovedfag: Moderne kolonipolitikk og dens økonomiske virkninger.

1935 I. - 1. Hoved- og bifag: Gracchurus reformpolitikk, dens følkeslutning og resultater. 2. a. Hovedfag: Kristendomskrets innførelse i Norge og den kirkelige utvikling innbil opprettelsen av erkebispedøpet i Nidaros. b. Bifag: Reformasjonens innførelse: Norge og dens viktigste følger. 3. Hovedfag: Tor en Mandat. Den franske opplysningslitteratur: Det 18. århundre og dens historiske betydning. Tor de lauds kandidat: Adam Smith og frihandelsystemet, dets utvikling og gjennombrudd i Europas handel.

1935. II. 1. Hoved- og bifag: Reyer og borgerskap i Frankrike i middelalderen. 2. Hoved- og bifag: De ledende men i

Norge : 1814 3a. Hovedfag : For en Kan-
didat : Nederlandenes åndsliv og Kunst
i del 16° og 17° århundre. For en
Kandidat : Den kjeldene til norsk
historie i den eldre middelalderen
(først år 1300) b. Bifag : De store
krigene 1756-1763, deres forutsetninger og
følger

- 1926 I 1. Hoved- og bifag : De germaniske folkes
eldste historie inntil begynnelsen av 6te
århundre. 3.a Hovedfag : Dronning Mar-
gareta og hennes politikk i Danmark,
Norge og Sørøye. b. Bifag : Dronning
Margrethe.
3.a. For 2 hovedfagskandidater : Sociale progra-
mmer fra 20- til 100-årene ; 19° århundre.
For de andre hovedfagskandidater : Roman-
etiken : Typiskland og dens sammenheng
med den politiske utvikling.
b. Bifag : Liberalisme og nasjonalpolitikk
i Europa : 1830- og 60-årene.
- 1926 II 1. Hoved- og bifag : Sicilias his-

toriske betydning : oldtid og hellig middel-
alder (fram til den normanniske erobring)
2 a. Hovedfag : Neland og Faabak.
b. Bifag : Velos triaden ; Norge.
3 a. Hovedfag : For 3 Kandidater : Christendommens op-
børs : Vest-Europa. For en Kandidat : Filo-
sofin ; den eldste middelalder og dens
betydning for kristendommens utvikling.
b. Bifag : Oliver Cromwell

- 1928 I 1. Hoved- og bifag : Den romerske provins-
styrkeles under republikken og de julisk-
claadiske keisere.
3. Hoved- og bifag : Magnus den gode og Harald
Hårfagdr.
3a. Hovedfag : For 2e Kandidat : Forfatningsut-
viklingen i Norge eft. 1814. For en Kan-
didat : Gotikken og dens utbredelse i
Vest-Europa. For en Kandidat : Engelsks
filosofiske tenkning i det 18. århundre og
dens historiske betydning.
b. Bifag : Frankrikes utenrikspolitikk
under Napoleon III.

- 1927 II 1. Hoved- og bifag: Britannia og England frem til den normanniske erobring. For to kandidater: Tyranniet og dets betydning i den hellenske verden.
2. Hoved- og bifag: Nasjonale borgelser i Norge i den senere del av edenoldstiden.
- 3a. Hovedfag: For en kandidat: Den norrøne litteraturen og sivilisasjonen for dens framvekst. For en anden: Forandringer i handelslivet og prisforholdene i det 16. århundre og deres viktigste følger.
- 3b. Bifag: Martin Luther.
- 1928 I 1. a. Hovedfag: Kaiser Hadrian.
- b. Bifag: Arbeidet for Kirkeriform: 14th og 15th hundredalet.
- 2a. Hovedfag: Den norske rikssamling og første statsorganisasjon.
- b. Bifag: Den økonomiske utvikling i Norge etter 1840-årene.
- Kontinueringsopgave for sykmeldt kandidat: Samfunnklasser i Norge inntil Magnus Lagabøtes landlo. Norge 1807-1814.
3. a. Hovedfag: Bondefrigjøringen i Europa i 18th og 19th århundre. For en kandidat: Religiøs borgelse. England: 17th århundre.
- b. Bifag: Ludvig XIV og hans munn. Kontinueringsopgave for sykmeldt kandidat: Bismarck.
- II 1. Hoved- og bifag: Ottomane.
2. Hoved- og bifag: Samfunnsutviklingen i Norge i 15th og 16th århundre.
- 3a. Hovedfag: For en annen kandidat: Naturrelaten og suverenitetsprinsippet gjennom tidene. For en annen kandidat: Litteraturen i det 19th århundre i dens sammenheng med framstilt politikk.
- 3b. Bifagskandidat: Gulikongedømet i Frankrike (1830-1848).

Vårenestd 1929.

- bis: 1. Hoved- og bifag: Forfatningshistorien: Athen fra Solon til Pericles.
2. Hoved- og bifag: Hansatiden: Norge.
3a. Hovedfag: For nogen Kandidater: Samfundsklassene: Trouvères for revolusjonen. For nogen Kandidater: Religiøse forhold i England; del 1. av 18te århundr.
b. Bifag: Frederik II av Preussen.

Høstsemester 1929.

- Historie: 1. Hoved- og bifag: Paus Gregor VII, hans personlighet og hans gjerninger.
2a. Hovedfag: Norsk borgerlig i middelalderen.
b. Bifag: Norge under Christian IV.
3. Hoved- og bifag: Engelske Kolonipolitikk fra 1830 til nutiden
-

- 1930 I - 1. Hoved- og bifag: Det franske Kongedømme under huset Valois.
2a. Hovedfag: Rikssamlingen i Danmark, Norge og Sverige.
b. Bifag: Uland og bondespolitikken.
3a. Hovedfag: For nogen Kandidater: Arbeiderklassen i Norge i 19te årh.
For nogen Kandidater: Nasjonale strømminger i tysk litteratur: slutten av 18te og first-miljøen av 19. årh.
For en Kandidat: De økonomiske forudsætninger for frihandelspolitikken i England i 19. årh.
b. Bifag: Krigs- og alliansepolitikk: første halvdel av 17. årh.
Kontinueringssopg. for økonomisk Kandidat: Engelsk Kolonipolitikk; del 1. av 18. årh.

- 1930 II - 1. Hoved- og bifag: De gode keiser.
2. Hoved- og bifag: Norges indre styrke under de to første unionsdømmer (1661-99).
3. Hovedfag: Falderhoff, Guldalde, Åsle: Middelalderens næringspolitikk; 17. og 18. årh., særlig:

England og Frankrike. For Helsingør, jfuren
af Storff: litteraturen i Frankrike i det
V. årh.

Bifag 3. Den nordamerikanske rådhed
og kamp, dens årsakar og følger.

1930⁴

1. Nord-sifag : De gode Kusere.
2. Nord-sifag : Norges indre styrelse under de to første enevoldshænger (1661 - 1699.)
3. Høif: fra Falster, Gudal, Åhol: Merkantilistisk næringsspolitiikk; N. og 18 årh
særlig: Eng. og Frankrike. Fra Holmen, Ysen og Østland
tilhøreraturen: Frankrike i del 18th årh.
Sifag 3: Den nordamerikanske industrialisering næringsspolitiske, dvs
årsaker og følger.

- Hans Brøg ²⁶⁷ 2,6⁷ - Grunnlegelsen av Hamar og Lillehammer og byens eldste historie
- Edv. Bratland: 2,2 - 2,8 : Nokken om A.O. Ulges samfunnsgjengs samfunnspolitikk
etter 1858.
- Brunn Glæren: 2,42 - 2,5 : Stiftsmannen levte på hans shilling til brettfestet form
og alminnen i Altershus stift
- G. Klem: 2,41 - 2,5 : Politiske forutsetninger for skoleloven av 1896.
- R. Orman: 2,22 - 2,0 : Striden mellom Danmark, Norge og Sverige om Nørrejylland 1596-1613.
- C. Halvorsen: 2,65 - 2,8: - - - erkebispeg formodt på hans domkapitel 1291-1308.
- Nils Jeussen: 2,30 - 2,5 : Skotkingf; 1848.
- Eivin Østvold: 2,35 - 2,3 : Hermann Daguer - som redaktør og politiker

1929 - 30

- b. Køhf : vår- og høst 2 timer eksam. i middelalderhistorie
 høst : 2 timer eksam. i nordensk. historie 1375-1650.
 vår : - .. - " i amerikansk - n -.

- Johansen : hadde ungdomsklasse vikarfondu.
- E. Bøll : høst 2 timer : politisk seminar over forfatn. og partifolk : nedenstående
 - " - " : innledning til hist. studium.
 - 2 timer hvor man ikke gj. gikk oppgaver.
 vår : 1 time forelesning over Norges hist. i "sagatiden".
 - " 2 timer gjennomgang av Tysklands hist. i 19. årh.

- Worm-Müller : syk.
- Sv. Steen : høst : 2 timer eksam. Norges hist. 1820-1814.
 vår : - " eksam. europeas hist. 1600 til den fr. revolusjonen.
- Asbj. Styrnes : høst : - " øringer gav hjelde til norske idéer i millenialdene

1930 i 1. Hovedfag og bifag : Det franske Kongedømme under kong Valois.

2a. Hovedfag : Rikssamlingen : Danmark, Norge og Sverige.

b. Bifag : Ueland og bondepolitikken

3a. Hovedfag : For nogen Kandidats : Arbeiderklassen : Norge : 19th årh.
 For nogen Kandidats : Nasionale styrking : typisk litteratur : slutten av 18th J
 først halvdel av 19th årh.

For en Kandidat : De økonomiske forutsetninger for finanspolitikken ; England
 i først halvdel av 19th årh. i 19th årh.

b. Bifag : Krigs og allianspolitikk : Europa : først halvdel av
 19th : kontinuerlig opp. fra seierrik Kandidat. Engelske Kolonipolitikk
 i det 19. årh.

Norges økonomiske historie.

Førlesninger etter prof. Edo. Bull.

De viktigste husbyer og kornmarkene
har vært kjent av befolkningen de siste
århundrene og allerede i senalderen var det
forbinnelser mellom befolkningen i Norge, Dan-
mark og England (først fra Danmark, senere
fra England). Det var en nærlende regel-
mæssig sjøfart.

Bronzen måtte introduseres fra vest, og
den ble innført som bronze ikke som kobber
og tinn. Dette viser til senalderen viser
at bronsealderen et slott stadeskille som ikke
har hamt denne edd i senalderen (gravhauger,
smykker). Det er oppstilt en rikere klasse, som
grunnen økonomisk makt også har hatt politisk.
De har haft disponere over en del folk, og
et politisk sosialt liv må man anta allerede
da man har dannet sig.

Med hensyn til temperaturen var der et par grader varmere end nu. Den nuværende temperatur har vel føleth sig indenfor højligt fælles. Snigruppen var da højere og Hærdesværdene f.eks. har vært skogkledt, og folk har kunnet bælte sig højere oppe end nu. Vilkårene for jordbrug må da også ha aabt sig anderledes. Det må ha kunnet vnaire sig selv ude hele året. Deraf var det uvidendigt at få fros og samle riskefør. Innene hadde ikke noen betydning. Den tids jordbrug blev jo deraf helt forskellig fra nutidens (Det var jo også næsten kysten som var bebygget). Da temperaturforandringer kom, blev følgelig en omstning av gårdsdriften nødvendig. Høv. og fros måtte komme i bruk.

Den førromerske jernalder (2.-300 f.Kr.) før folket lærte at tilvirke jernet og før det lærte at bruge jernet kaper var deraf en forudsiglig udgangspunkt. Fornedekapenes almindelige udbredelse kom jo først adskillige hundre år

efter at jernet var blitt kjent i Mordene.

Først fra omkring 200 f.Kr. begyndte begyndte så Mordens egentlige økonomiske historie.

Vi finner få arbederavne av eldste, av urgermansk oprindelse og bare ganske få bosætningsnavn peker langt tilbage i tiden.

Traukbringninge for innenlands bebyggelse var at binderne lærte at utvise jernet.

Det bringte nemlig til rydding af skogen etc., og traukbringningen begyndte ikke før i den romerske jernalder (2.-300 eft. Kr.)

Enkeltgårdene var antakelig den oprindelige bosætningsform.

I det 4. årh viser gullet sig i landet. Men det var enu også spredt. Mere samlet viser det sig i det 6te - hvilket tyder på et hørlingdomme. En mere aristokratisk klasse ses tydeligt frem. Importen kommer fra det romerske rike og må

vel lyke på et godt samkvar med dette.

Ulfarsen bestod vesentlig av skind som mkt.

9de årh ble meget betydningsfull, men allerede i romersk tid har den hatt økonomisk betydning. Det mest gull er funnet i Rogaland (ore-aureus).

Skibets oprinnelse er ikke her uklært frestemmes, men skindflak med innvendig spilekark og det siste har utviklet sig videre fra det førstet betegnende. Det 7te og 8te århundret har ført skibbyggingen frem fra den mest primitivt båttype til det teknisk fullkomne vikingeskib (Gokstad og Osebergeskibene). Håkon Håkonss skib var ikke mer fullkommen enn disse. Boetningen på Island må nemlig ha krevet teknisk gode skib. Helt husstanden skulle jo føres over og opp hele kystbestanden. Allerede de røksiske annaler fra 787 meldte om tre skib med artinger of Noredaland (Hordaland). Bebyggelsen av Hjaltland og Østnorrøn er vel kanskje enda enn fra slutten av det

8te årh.

Positiv kunnskap om folketningens vekst, kan finnes i stednavnene. — Muligheten for å begjære jord under gårdene på Vestlandet var godt leiken, så at når familien ønsket å bli man- nodd til å söke ny jord ved kolonisasjon.

Det er vel vesentlig i de økonomiske omstendige- heter som framkaller den store utvandring fra Norge på Harald Hårfagres tid og nippes dennes hårde skje, som jo har vært den alminnelige utfatning hittil. (Odel (udal) betyr nest grunnenhet til fulle eiendomsrett til jord). Av innflyttere på Island var jo også en vesentlig del kommet fra sine i vest. Ursakene må også rimeligvis søkes i stor vekst i folketningden i Norge. Veksten i folketningde kan man også se av gårdsnavnene. Gårdenavn på -stadir og -land er hyppigere i vikingetiden (smlyn. Island). Det er 3500 på -stadir, vesentlig på Vestlandet og i Trondelag og 3000 på -land, løs på Vestlandet sør for Sognefjord. Det tyder på myyrdning nokså på den tiden.

Utningen i folketallet førte på Østlandet og i Trondelag til øye gårdebruk. Det var jo oversflod av land, men på Vestlandet hvor det var lite brukbar jord, følte den til kolonisasjon av Vesthavøyene, Island, Grönland o.s.v., og de rev også med seg folk på andre landedeles, høyliger og trøbler.

Nybygning fortsetter også i den kristne middelalder (når på-rud sammen med kristne personnaer), men de nye gårder ligger langt ut i periferien.

De sterkt oppkluede gärdar på Vestlandet skaper juvne overganger fra lav til høi, mens den juvne fordeling av ødelegårdene på Østlandet hvor i sin bygd skaper et skarpt sosiell skille mellom ødebonden og underklassen (slidensmenn, den senere tids husemann). Det er derfor lettare å skape en egenlig enkelt-hövdingsmakt på Vestlandet enn på Østlandet, hvor det blir juvne overklassesamling.

Sudøyene står i en særstilling blant de av nordmenn befolkede øyer. Her har nordmenn ikke klart å fortrage den opprinnelige galiske befolkning. - Til Øsknoyene og Hjallaland + nordmennene kommet lenger fra vikingeferdene (Hjellefjorden ved Bergen - innanfjordene for Hjallandsfarerne). Den første gruppen epler sig særlig for hornavl, den siste for sanddrift. Det sterkeste argument for at ødel er en gammel befolkning på Øsknoyene (fra 8.-9. årh.) er at ødel finnes derut som en fast installasjon. På Island derimot ikke ødel som i like hel og full eindomserell. Island ble bebodd i 840-930 og da var ødelsbegrepet i hodus løp "verknöchert". Det mener ca. 400 landnámsmenn "på Island, vanlig folk fra Vestnorge. Men de kom ikke alltid direkte. De reiste over Vestøyene, og denne veien kom også en del keltbetrerav de keltiske naon (Hjal). Det er ikke så sikkert at denne utvandring skyldes Harald Hårfagres "ofriki", som fortunt. Grunnen er vel nærmest av økonomisk art. Men her jo

også prof. Kohl saa Harald Härfagres samling av Norge lengst fram i tiden og derom denne anteketet er riktig, bleo jo Island jo en værtlig del bebygget før Norges samling (Kohl: "Hafsfjordelagens kronologi"). Derned er imidlertid ikke sagt at ingen flyttet ut på grunn av Harald Härfagres aksje.

Innholdene på Island var på den tids akuttlig andeledes enn nu. Hu er den høye smakrøtt, mens der på den tid ganske sikkert var skog. Man må imidlertid ikke gjøre seg for store forstillinger om den; det var ikke lenge innen de begynte å komme i Norge. Fine bukter var der også, og konaval blev drevet til ca. 1400, så det må jo sies at landet da var innbydende. Bleikar økret opp elegann sin. Feoden var liksom kongeriket helt andeledes til 1300-1400, og den var mere suverent enn den nuværende konaval. Hu er der praktisk sett bare sauvar og hester, der er ikke lengre konaval m.m. som i dagatiden. Men husene har

også på Island spilt en stor rolle på grunn av avstandene og terrenget. Det faulles rikt høye til fiske og fangst. Drivlømmer var der på Nordlandet på grunn av strømmingene. Det viktigste er en del mangelen på limmet. Myrmalm ble jernutvinning faulles der tilstrekkelig til eget forbruk.

Kulturen på Island er mere enn i Norge en kystkultur. Det indre var ubebodd og ukjengelig (Sagnene om de fredløse i de indre, paradiaskiske dalb var ikke virkelig grunn). Alle husdyrbestanden måtte de ha med seg fra Norge, og de måtte stade til hjemlandet for å hente fornødenhetsartikler. Mat greide de sig vel med. Den som derfor hadde husdyrland, og et huskib hunde ha selvstendig husholdsning, og det kom vel til å danne klasseskillet.

Laudnáma bok skiller ut ca. 1/10 av landinnsmannene som primære. De la under seg store strekninger. Siden kom de sekundære som tok det som var igjen, eller kjøpte av de primære.

De sekundære blev derfor mindre rik enn de primære. De enkle maner (Borg) vidnes om de primære, som ikke behøvde å skille sig synlig ut men de nærmest sammevalte maner sentre seg mer fra den senere store innvandring - (germanneradie.)

Landnámaðok fra ca. 1250 må regnes for pålitlig. Med sine 1000 man er den bygget på skriftlige kilder (sagor o. s. v.) De kunde jo ikke bevises muntlig. Sagalitteraturens pålitelighet er ikke meget kritisk undersøkt. Men man må vel ga ut fra at gravfunnellingen i Landnámaðok, al bosettingen og aristokratisk, er riktig. Det er ikke noen germanisk stamme bosningshistorie vi kjenner så godt. Man har rede på dens sosiale struktur like fra begynnelsen av. Det som skjer med statodannelsen på Island i det 10te årh. er virkelig en hovedpunkt: "Contrat social"

Det økonomiske liv på Island blev vel det samme som på Vestlandet i Norge.

Handelen måtte dog bli av større betydning, utenlandshandelen. Betalingene for tømmerimporten var elfabben, hværostlader, fiskutførel var det ikke tale om før i slutten av middelalderen (13-1400). Verdinåldren for Island var vadmel som de utførte samtidig med elfabben og sunnil. Det de importerte var luktsverkstoffer osv.

På grunn av handelen var det av stor betydning å ha havskip. Selv om ikke også til en begyndelse handelsrute var selv. Men hvil farts kapasitet var bare kap og vektlingsvanskeligheter. Det går derfor over til å la andre drive handel for dem og ikke ført til uløyfning. I det 12. og 13. årh. ble den islandiske flåten sterkt redusert, og det var da rimelig at handelen gikk over til nordmannene som så kunde foretuke prisene, som før sagt. En av de viktigste paragrafer ved fortrinssen med Norge var at den norske konge skulle forplikte seg til å sende det et visst antall skip pr. år.

Grönland

ble kolonisert ca. 100 år etter Islands landnám, av norrøne folk. Klimatet var på den tiden omtrent det samme på Grönland som på Norge, og store strekninger av kysten var isfri. Det var rikt laksefiske.

Vinlands bosetting er meget fornem. Enkelte mener må antakelig ha landet på Labrador, hvor forholdene var meget ugunstige.

"Kongespelets" berechninger om Grönland har etter jernföring med de arkeologiske resultater vist sig å være pålitlig. Det var stor falkedom både på jern og tømmer. Husene har vært bygget av stort og stort. Mysmalmen har der ikke vært noe av. Fortidskunnen har på grunn av skiforholdene vært enda større for grönlendingene enn for islandingene.

Fra det 14de årh. har vi berechninger om ca. 240-260 gårder på Grönland, og av dem kjenner vi 200. Bebyggelsen var stort

i det 13. årh. og måtte da ca. 2000, mens det på Island var 30 000. Det var et rikholdig arkeologisk materiale.

Grönland må ha hatt noe å by nordmannene til gjengjeld for de varer de fikk. Disse eksportartikler var hvalrosshund, selskunk og bukkshund. Haudytreprodukter har de nøpt utført. Det hadde vel forbimuluslandene nok av selv. Elfenbusakene var vel det viktigste de utførte, elfenben av hvalrosshunner. Hvalrossfangsten må ha foregått i tilhørsfelt til Bjarmeland (Bjarmelandfjordene blekket i det 13. årh.) eller til Svalbards konklise, men mest ved Grönlands kyster. Ved Nortnorje var vel hvalrossen lite gilden da som nu.

Icelandiske annaler fra 1194 fortelles at Svalbard er funnet. Om det er Spitsbergen som annes er ikke sikker. Mange har gjettet på Grönlandshusene.

Man har tidligere ment at befolkningen på Grönland døde ut i det 14. årh. Men den danske forsker Paul Nørlund er ord

utgravnings i Højeløses ørd kapt Farrel i 1981 kommet til andre resultater. De historiske hildene fra Grønland har vært sjeldne, og like til disse utgravingene har man ingen sikre hildes hatt. Man har en beretning om en islanding med navnet Johan Grønlending, som han antakelig har fastt på grunn av et besök på Grønland. Han forteller at han da han var der, fant en død mann kledd i vadmel og med kniv av jern, så at det skulle ha vært en eskimo, ikke mulig. Han fant ikke andre gjenlevende av befolkningen. Denne beretning av Johan Grønlending i det 16. årh. har ved Nørlands utgravinger vist seg å være forverdig.

Draktene på de skjeletterne han fant på den kristne kirkegård viser moter fra Ludvig XI's og Karl den dristiges tid, altså fra det 16. årh. Skjeletterne viser at befolkningen ikke var blandet med eskimo, men de siste legn på degenerasjon. Gravene var

det få manntfolk, en mungde (barn og) kvinner, praktisk talt ikke over 30 år, så dødoalderen har vært lav. Husetbygningen viser legn på tuberkulose og rachitis, og kvinnene må ha hatt vankelig for å få barn. Tannene var helt frie, men tennene var helt avslitte. Hvad de har spist er vankelig å si. Grønlands befolkning har alltid holdt sig til John Grønlendings tid, og den har antakelig blikket under for naturenforholdene. Klimaet må ha forverret seg. Begravkunne må ikke ha foregått i slik frossen jord som man nu gjør utgravningene i. I klarne på skjeletterne fant man en hel del plantekrøtter av planter som ikke kan vokse i kald jord. - Styrmingene har vel også forandret seg. Nu kan man jo ikke komme inn til Højeløses uten å reise utenom drevien som ligger på vestkysten og slikke mot kysten et godt stykke nordover og så sette sydover igjen langs kysten. Drevien har ikke vært der i eldre tid men de nye styrmeforhold må he virket der. Om klimaets forandringer virket

degenerasjon kan man ikke sikkerstille. Man kan iøvrig ikke dra generelle slutninger.

For forholdene i det nordlige Norge er hilden Olav (Olave), som levde i slutten av det 9. årh. Om hans berechning til Kong Alfred den Store av England om forholdene i Nordnorge og skrevet før eller etter Hafsfjords- slaget vel or ikke, men han oppfattet i all-fall Norge som en enhet. Av Olavs beretning om hvordan ståtlen ble beklaft, framgår det at fiske, hvalfangst og renoddygsvol var av storst betydning og at det ble drevet like jordbruk.

Derfor man å få tak i samfunnklassen i Norge i vikingtiden finner man at balleklassen har sin rot i vikingtiden. Trullenavne er essentiel lig ikke, og for vikingtiden har vi ingen oplysninger om balle. Det er meget få

aristokrati navne, de fleste er bønder. Det er ingen positive eksempler på aristokrati man som beller uten, tilfelle av krigsfanger. - Det har aldri vært mange beller, de har vært personlige hus-tjenere og har ikke spilt noen økonomisk rolle, og brettlendene forevant derfor lett ved kristen-dommens innføring. Trosstillingen om at bellen skal være en lidligere, undertrykt urbefolking har ingen grunn. (I de islandiske aldergaer forteller om beller fra Island til Neland. - S. Olav Tryggvasons saga fortelles om slavmarkeder i Jorhjörn.)

I løpet av det 8. årh. blei Viken Samlet. Slaget i Hafsfjord betegnes dog ikke en avslutning men en begynnelse på Norges Samling. (Halvdan Svartes tilknytning til Ynglingætter er legendær). - Først ved Olav Haraldsson og Harald Hårfagre kan man si at Norges Samling er fullført. Samlingen er ikke bare en Konges frirkning av sine underakter. Den betyr et fast ordnet ledingsvesen, et virkelig enhetsdannende

og et rikkeværen (lagting - Kongeriget var da siste
fra midten av det 12. årh.)

Vi har nu overheltig fulgt med den tid
som kaldes sagatiden.

Fra overgangen fra det 10. til det
11. årh. ved knustendommenes innførelse ophører
grønlandsene som historisk kildematerialer, og vi
far fra det 12. årh. skriftlige hilder (smi nor-
ske kronikor, på latin).

"Rigspula" (vanligvis i hoffsløve og
skofeste) gir en skildring av det økonomiske
liv i Norden, og den viser tydelig samfunns-
inndeling i bølle, bønder og konge, men da
man hverken har rede på hvilket slægt
et det vanligvis å benytte den. Selvfølgelig er
der også enkelte forkellige hypoteser.

Fra 1050 - 1300 er der foregått en betrak-
telig forskyning i folketallshøden og økonomien. Det
innbefatter tydelig en øy-tid. På denne tid er der
foregått en betenklig opprydning. Når tallmessig
regning mellom landsdelene kan man ikke få
men, da eldste tid har Vestlandet og Trønde-
lag vært de viktigste landsdele, men mellom vi-
kingtiden og slutten av det 13. årh. er det skjedd
en forskyning. Viken blir da den viktigste lands-
del. Grunnen finner vi antakelig i vikingetidens
ophør. På Østlandet hvor der var jord døde omf-
te da opprydning og tilsvarende befolkningstrøk-
ning finner sted, mens de øvrige landsdele blev
stående på omrent samme stadium som før.
Et det 13. årh. er der ca. 30000 selvstendige gårder
i landet, og praktfestet tall alle 3000 - 4000 man
hører til på Østlandet - i kristen tid før 1300.
Mellan 1150 - 1250 er Trøndelag ennu den domi-
nante landsdel, ikke bare politisk (Sverre-
partiet sier), men også kulturelt, litterært og
ekspansivt (Fornflaud). Man saً fullendes den

store forskjønning i folketiltheten i det 13. årh.
(Magnus Lagabøtes hirdskre).

Utviklingen fra slakkendom til
privatendom kjennes n like til, men da må
ha begynt før kristendommens innførsel. Den
arbeidslige hadde arverett, fortjørnungsrett, innlø-
singssrett og odelsrett. Eldeste sonens rett. åske-
rett, hørl med til ødejord. Det er fortjørnungs-
rett til leie av jorden han har arverett til.
Kong Kristian V innførte denne regel for
annen jord.

Under den sosiale differensiering ble
det i vikingetiden ansett som en hedersbakså
tilhøre en odelsatt. - Haualdar betyr på
vestlandet og nordaustlandet alle til odelsattene
hørende medlemmer. På Østlandet betyr det
alle friarne munn).

Til å begynne med måtte jordene
være i 4-6 generasjons besidelse før de
skulde bli ødejord. Lantloven innstrammet

likevel til 2-4 generasjoner (og ikke 5. det enda kostbare
tid). - Odelsjordet omfatter bare den dyrkede jord,
innmarkene, utmarkene, seterbeite, fiske- og jakt-
rett etc. ligges utenfor.

Karald Härfigres tilgjelder av odelen
fortelles det om: Kinskringla og Egils Saga.
Det gir antakelig tilbake til Are Frøde.
Det finnes ikke mye skatter i Norge før fra
det 13. årh. Derfor må antakelig tanken om til-
egnelse av odelen - skattekjøring være anakro-
nisk.

Det eindommeleges ord eindomesfordel -
dine er at avgift og verdi settes i landshylde.
Landshylde er den avgift som en beilandeig betaler
for gården og det forhold at alle gårder var skyld.
Lagt sier hvor vanlig det var å leie verk i en
gård. Det er stor forskjell på Vestlandet og de
øvrige landeddelene ved ansettelser av landshylde.
På Østlandet har vi

På Vestlandet måles gården i månedsmat.
En gård på en månedsmat bol vil si en gård av

den størrelse at den i leding skal utrude så
meget som en mann hengt i en māne i
smør og mel. Landshylden & altså passet inn
i ledingsystemet. Denne overdringsmåte kjunner
vi fra ca. 1300 d.v.s. fra den tid vi har de
første bøn om salg og kjøp, før denne tid
blei slike avgjort muntlig på høvet i N.Y.
var av vidare. Aldren for denne beregnings-
måte er vanskelig å bestemme. Det må ha
vart en ganske stor fasthet i landshylden,
hvaad jo også er rimelig i et konservativt bu-
desamfund. Non offentlig matrikulering behøvet
er ikke å henge os. Sammenkoblingen av
landshyld og leding på Vestlandet må like-
vel i Gulatingslagen fruskele en viss offent-
lig belegning, antakelig avgjort på høvet.

Førstgjeldig landstaler hadde sine
førstgjeldige rett i valdinausettelse. Man taler
om en mark døsk (Gubbdal) og en mark
hæsk (Hækland).

Det er tydelig fellesskap i konvenasjonen
mellom Sædisva- og Borgerstingslagene. Bereg-

ningen må alltså vere fra før Borgerstingslagens
opretteelse og det skyldes den påstående P. A. Munch
kom med at Borgerstingslagene & fra en sen-
tid, man må gi ut fra Magnus Roskildekrins
tid ca 1150.

Landshylden fastsatte ikke bare av
gårdsbrukets produkter men skogsdriften, skind
egg, høne, ele. Alle disse specie kom først
inne ord matrikulelen for 18^{1/2}0-årene.

Den eldste landshyldetakst (ei landshylden)
kunde utregnes i 1444, et fra 1635. Men
alt i Magnus Nagabøters landstalar & det fastsatte
et bestemt verdiprosents mellom kom (ymel) og
smør, de viktige produktene. Før har de ikke
hatt forskjellig verdi i de forskjellige bygder.

Det var jo både smørbygder og hornbygder.
En slik fastsatte var ikke et ferdig system,
under de endelige kommunikasjonsforhold kunne
jo ikke være en avsette utenom et lite område.
Vi kan imidlertid ikke følge konsekvensene
av dette, da vi mangler materiale.

Det er forskjell i eindomstrekka til innmark til utmark og til almenning som ble anført i tilhøre Kongen eller borgmester bygd. (Forskjellen mellom bygdealmenning og kongsalmenning er endiskabell.) I krisen mid. delalde tilhører innmarka den enkelte bonde, utmarken alle bønder, felleskap (samue).

Delingen av enkelt gård: flere bruk og sekert begynt langt tilbake i jorhistoreisk tid og varer ennå. Man har sett den dyptdike innmark men ikke de forskjellige hensikter som lå under gården, og eindomforholdene måtte derfor bli uhyre kompliserte. (Man mangler diplomatiske for trøndelag mens for Ytreland er det i uhyre omeng 84. ff. bdo. Bull: Ytreland og Norge.) Jaktrett og fiskerett var ikke sjeldent viktigere enn gården, så det fortelles at eldsted sogn valgte det først.

Man hører at der selges fiske uten noen gjord således selger Kongen Dyrvik fiske på Modum til Vorsten kloster.

Eb serbakk ved nære jordbruk et sekerdrift. Den har arket seg i middelalderen som nu, og gir sikkert tilbake til jorhistoreisk tid. Det kan vi se av eksempler fra Europa. Vi kan se på Tirol hvor en lignende setrdrift drives her og alle setra er ugermanske. Karakteristisk for nære jordbruk og det rikelige adegang til sommertil sammenliknet med vest for. Det har vært en stabig fristelse til å sette inn for meg, så salbeføring er blitt en fast institusjon. Det har derfor vært behov for å frigjøre engen for beiting.

Snøen grad har det også vært setrdrift i skogen gjerne kombinert med fiske, jakt og skogdrift. Salvereien kunde være høyt så bilden gikk op og ned hver dag, eller den kunde være en 40-60 km. Hadelmarkingene hadde ofte seter opp i Gudbrandsdalsetrallene. Sekrene kunde ligge enkhilos etter: klunget. Sekretene varer fra 80-90 dager til 130! En gård kunde ha 1-3 seter (næreltra og hestetrø og laugsbra) -

Selskapsbefolkningen kunne innvandre seg til busleien og en gjettugull, mens i en bygd som Saks-dalen flyttet hele bygda på sikkert. - Om de berot på lokale hensyn eller historisk utvikling vet man ikke. Man vet ikke om sektorleffekten har vært i vekst eller tilbakegang før 18. årh. men i 18. årh har den vært i fremgang.

I de siste 2-3-4 generasjoner har sektorleffekten gitt tilbake øren til på grunn av at arbeidskraften er blitt dyr og særlig å få. Tilstrømmingen til byene har begynt. Settig et delte tilfelle i fellsbygdene. I Jærfold er sektorleffekten helt forsvunnet. I Arendal og Vestfold er den bagatellmessig.

Sektorstatistikken av 1904 angir: Det var 44 000 seier. 428 000 melkekjør, av dem var over $\frac{1}{4}$ på seier. 296 000 geiter, av dem var $\frac{1}{2}$ på seier. Fast selskapsbefolking 55 000.

Vi kjenner overordentlig mange seier som er endlagt før 1904.

Efter statistikken av 1904 hadde Norge

daland, Sogn og Fjordane og Møre halvparten av setre. Hordaland og Rogaland angår lå halvparten i Hordaland og Volda. Alle disse landdelene lå under Gulatingslaget og denne lov angir også en rekke bestemmelser om sektorleffekten. Her kan man skaffe sig en oppfatning av sektorleffekten. I Trøndelagshorn er ikke detaljerte bestemmelser om sektorleff og det skinner med hvad vi nu vel om sektorleff her. Fra Østlandet har vi ikke lov i det hele; men det lille vi har peker ikke på mange bestemmelser om sektorleff. Alt tyder på at du var selvfølgelig et spesielt vestlandsfenomen.

Ved siden av gressao bruktes innmarken hovedsakelig til Korndyrkning. Det var sunnlig som har vært avlet til bygg - avledd av byggja = dyrkå. Det kom anvendes meget ofte for bygg. Igjør de andre har vært kjent. (Fjordkunnsom: Syn og Lygn 191 mellom Hasund og O.A. Johnsen) Fra 14. årh brez havnen seg sterkt på Østlandet og i fjellbygdene. Fisken fallmøsene øktes og i mestrikken fra 1660-årene. De dominerer

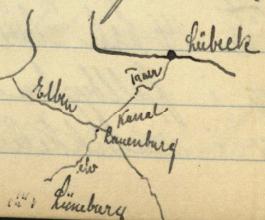
hveren fullstendig med 66% blaudkorn 18,3%,
bygg 14%. Øvergangen tilhøres 14.-17. årh -
(Bull fort 14.-16. årh). Avakane ligger noe i
at haugen er avsidesmelle (Nostrandet klamat-
forhold.)

Kornimport har vi ikke hatt før
i midten av 13. årh. men senere ble det en
nødvendighet for landet. Avakane til dette
er i like om.

I den periode da forbunnen med England var
viktig, til slutten av det 13. årh., har det sikkert
ikke vært innført annet enn korn, som
må regnes som luksus, selv om ca 3000 prest
daglig skulle utpe del i Abbreus sakramente.

De tyske kjøpmenn innførte derimot rug, i
form av korn mel og makk. (Bruno: Die Lü-
becker Bergaufzüher.) Omkr. 1300 dannes bykraan-
sen ved Østersjøen som skalde få stor betyd-
ning for Norge. Den overfligste importartik-
kel var korn og salt.

Lübeck utførte fjellalt
fra Lüneburgsheden

Kornimporten til Norge i middelalderen har sikkert
ikke gjeldt hele landet men sørvestlig Bergen. Nord-
lendingene har hatt bruk både for mel og for
salt til fiskeri sin. Dette salt kunde vi ikke
selv stappe nok av Østlandet har ikke hatt
slik travng til disse ting.

England har aldri eksportert noe videre korn.
Den norske handelsforbinnelse med Englands kroder
overflig på norsk aktionshandel som ble drevet av
kirken, kronen og ørdelige høvdinger, og de had-
de mindre bruk for korn enn nordnorske fisker-
binder. De viktigste eksportartikler var skins og
elfenben, trøftek har opppe hatt noe betydning,
og her ikke vært utført noe særlig av til England.

(Bendixen: Vareromslag m. England og Norge i det 13. årh.)
Skinn vokter seg først fram som eksportartikel
i 14. årh.

Den prosess som gjorde de norske
binder til leidnings- et langsverig og har sin
grunn i den aller eldste tid. Betydningfull

her er utviklingen av kirkene. Vi kjenner des-
verre ikke til kirkens eiersverk av gods
fram til 1300. Men fra det 14. årh. da ker-
ken stod på sitt høiste har vi fullige
jordbokar i allfall fra 3 bispedømmet. Ærkebok
i: Bisrop Eystein jordbok (for Oslo bispedømmet)
og Bergens halvskond (utg. ved P. A. Munck) (i eidskun-
selskraus jordegods.) Adalak Bolts og Olav
Engelbrektssons jordbokar forteller bare om et-
klostrens jordegods.

De eldste kirkene ble dels oppført
av kongen, dels av bønder i fellesskap etter beslut-
ning fra tinget (offentlige kirker). Neglet bidrog
tremunke kirkar, høgenderskirker, oppført på en
stormanus gård og med selbretthetlig jordegods lagt
til seg. Hødingene hadde lange kallerett og
patronatrett, først i 13. årh ble de lagt under
landskirkene. På Island var det at en fortboret
stid (se Fortaklokkur fra Skálholt, "Biskupságoð")
om dette gods. Fortellingen av privatkirke og sverf
sjon, og kan tyde på ulik fordeling av eiendoms-
eierstrukturen. På Noreg (sebji Ringzaker) er

disse kirkene halvrike mens Agder præktisk sett
ikke har høgenderskirker.

I det 11. årh. var kirkens mekti verdt
skroplig og quisitlighebas innfolketr i utryre små
Prestar underholdte av bøndene og fikk betaling
for hver enkelt kirkelig handling. Først Sigurd
Trollfot lykkes del a innføre tiende (ifølge Snorre)
Umbrut samtidig blei den innført i Danmark og
i Sverige og på Island av bisrop Gissur Gissursson.
Sagaen forteller ikke om noen motstand mot inn-
føringen av tienden, men den har nok rikkert
var i der. Således varblev bøndene i Øvre Telemark
a betale for de prestelige handlingar (ff. hunde-
bruk fra bisrop Eystein til klerne). Øvre Telemarks
blei derfor kalt "skattlandet": motsetning til bun-
delandet. Det samme har knapt også vært til-
felle i det gamle øvrestrøk Marker. Tienden be-
sydning for kirkene må ha vært overordentlig
stor. Den har også vunnet folk til forstillingen
skatt. En mannsalder etter, ved riksmøtet 1152,
blei økonomien oprettet og domkapitlene (ikke jo
Østmark). Paraffekken av biepe- og præstestillingar

blev overført til gæstlig myndighet.

Førstfølgen av Rumsaktaft, Peterspenning, del vil si 1 penning av hver mann som ikke mer enn 3 malk uten våben og klar, skaffet ikke ganske ubetydelige beløp.

Forandring av arveretten skaffet også kirkens gods. Tidligere arverett var bygget på at man ikke hadde lov å gi bort mer enn $\frac{1}{10}$ av sitt gods uten arvingens samtykke.

Følgje forandringen av $\frac{1}{10}$ kunne man av silverhvervet gods gi bort $\frac{1}{4}$ uten å spørre noen om det. Allerede før $\frac{1}{10}$ holdt den regel på å bre sig at en mann med en høytidelig anledning i sitt liv skulle gi $\frac{1}{10}$ av formuen til like deling mellom prest, bisp, kirkens og de fattige.

Det er ikke før midten av 12. årh. at skikken å gi sjekkavv begynner. Det øsent. lyste jordegods her kirkens fall ned gjennom mange transaksjoner. Den viktigste var ord pant mot innløsningsrett. Da pankelhene var bønder blev jorden som oftest ikke innløst.

Det viktigste var kjøp, enten direkte eller selv mot prisen (prisøkne for resten av landet)

Følgje Tarangs undersøkelser og Munkelius arbeid av jordegods 12.23 - 1349, fikk landret ord gaver 64 % mānedsmakto, ord prorutkjøp $15\frac{1}{2}$ mm, ord kjøp til del 181 mm ord pantsellke $23\frac{1}{2}$ mm.

De anskovs som følge til denne avhendelse kinner vi desverre ikke; hadde man det, ville man bedre forstå det økonomiske liv. Trang sel rede finger må ha vært sterk. Sist i det 13. årh. selger en bonde på Østeb $11\frac{1}{2}$ mm. i gården sin for å skaffe sig julekost.

Man har imidlertid overordnet denne avhendelsen av vindommerett, En slik var ikke så farlig. Regelene gjaldt det jo ikke hele gården og den del som solgt var en "ideal" part, uten utskillelse av bekkemølle jorder. Det er spildet at salgodokumentene angir "stint og riuit". Kjøperen blandet seg selv ikke opp i gårdenes drift, men fikk vel til en bestemt landekyldsprestasjon, en bestemt årlig avgift, altså samme villas som ved moderne hypotheklån. Bondernes skilling beror

jo like meget på landstykkes streke i forhold
til jordens avkæring som på ejendomsmættet.

Præstekjøpene var meget vel til at være
medlemmer af hørdengklassen

Kirkens gods bestod vel omkring 1400
av spredte gårdsparter, fra da av kan man se
en tendens vel at samle ejendommene til sammen.
hengende jordkomplekser, ved kjøp, markedsførte
o.s.v. Bispekapitelen fikk en tydelig politisk
lænne retning. Det var ikke muligheten å
bygge op storgårder eller drive noe i retning
av "Jordbesittelse." Formålet var å muliggjøre bed-
re kontroll og bedre overvåkt. Denne arrende-
ningspolitikk forberedde likevel storrådsdriften
som vi kan se i 16. og 17. årh.

Denne arrendingspolitikk møtte med han-
delsen til å pålegge bøndene arbeidspflicht.

Denne tendens møttes i 13. årh og senere set
i hovedsak da før andre regulære former.

Den begyndte fra statens side ved bygging
av slotter (Romersk "på Akershus").

Det er ikke svært om at det i
vikingsiden om ikke for eksempel handelsplas-
ser i Norge. Skedenavn som Kaupang, Tønsberg
og Skiringssal som Øster skrivs om gir et sikkert
sidnesbyrd om handelsplasser, og på de
steder som senere ble bygd er gjort funn, som
viser at der har vært handelsplasser. No
skedenavnet Bjarkøy som finnes flere steder
i Norden har også vært trukket utbetning om
handelsplasser. Dette spørsmål er vanskelig.
Enkelte av stedene henger hell sikkert sam-
men med den nasjonale historie. No den som ek-
mologisk har forsøkt i forklare ordet, heretter
der vekling. Bjarkøyartett (Kirka i Mälaren)
gjør klart at det henger sammen med handels-
plass. Definisjonen er forlemt. Prof. Wadenskjöld
forklarer det av finsk kirk -
(Wadenskjöld: "Friserna och deras handelsvergar i
Norden" - Adolf Schück: "De svenska städernes
uppkomst och deras utveckling" - Kleff: "Nor-
vesteuropas Kirke, Handel und Gewerbe im frühen Mittelalt")

Sledenavn, gårdenavn på Kaupang
har vi i Østerdalen, på Romerike, i Hallingdal, Numedal, på Vestfold og i Sogn
i Sorresagaen kalt "husa-Kaupang")
Døg-naonene har vi på Elverum, i Sør-Hordland og på Helgeland (nord: Sigilsaga).
Rjarkøy ligger vi utenfor Gaulara, brevskr.,
i Oslofjorden, et skjært i Skjærfjorden,
i Sogn-Hordland, utenfor Trondhjemsfjorden og
i Hålogaland.

Meget hyggere enn å bygge på
elte sledenaon er det å ta set ut-
gangspunkt i det almindelige handelskap i
hvilke handelsforholdene i Nord-Europa
i 8. og 9. årh. Den bedste oplysning finner
vi i den friske handelsopblomstring.
derom siger Birka, Mälaren, Grönin-
gene der viser et sterkt friskt innslag.
Det arkeologiske materiale visker særlig
i Norge, hvor det ikke er eldre funn enn
fra 9.-10. årh. Strandbebyggelsen er helt
andrlidens enn hvad vi vet om bygningens betyd-

ning i historisk tid.

Med høyre til de friske handelsmenns trafikk, kan det sikkert sees at de ikke selte nordover og vestover Jylland.

"Utlandsfahrt" kom først i gang i 13. årh. De
re handel med Sørøya gikk landverb over
foten av den jydske halvø, og Adam av Bre-
mons uklare fortellinger om Nortun tyder på
at der ikke kan ha vært noen fast forbun-
nelse. Nordmannenes vikingetog gikk heller ikke
sydover over østover til øvre i vest og til
Skottland og Irland og videre sydover på vest-
siden av England, så vi kan ikke regne
med noen norsk-frisisk fortimulke. Nordmenn
og friar kan ha møttes på handelsstasjon i
Reaby-Skaw (Disse byer ligger like ved hver-
andre og man har ikke kunnet konstatere
hvilken av dem som først ble grunnlagt).

Rimeligst er det at de austiske markeds- og
handelsbyggene har vært av rent lokal betyd-
ning, og det kan med sikkert sees at hurr-
kan handelen her eller vikingetogene mot syd-

vet han ha skapt noen handelsplasser i Norge.

Det er en popular forestilling at dr. 9. årh. skal ha eksisteret in by i Norge Tunsberg. De eldste kongesagaer kunne imidlertid ikke til bygge her før i slutten av 11te og begynnelsen av 12te årh. En: den islandiske altsaga kon Sigil Skallagrimsørn og hos Snorre nævnes Tunsberg på Harald Hårfagres tid, og begge synes å bygge på samme sted. Det sannsynlig er bygget på et meget løst grunnlag. (Brøgger: Arkk. for Nord. Oldkyndighed 1931) Først ødd å senere, fra midten og slutten av 11. årh. har vi sikre bretninger.

Ordines Vitalis: "Historia ecclesiastica" nævnes 1130 - Bergen, Konghelle Kaupang (Nidaros), Borg Oslo, Tunsberg. I 12. årh. er det kommet 4 til: Stavanger (bispestol), Skien, Vøg, Røra Kaupang (i Sogn, kalot kvar på grunn av størkelen). På grunn av de 10 byene kaller Historia Norvegiae landet

(kyststrekningen) for Decapolis - libylandet (Adam av Brunn kjenner bare Nidaros). I del 13. årh. hørs vi desuden om Borgund (på Söndmø), Marstrand og Hamar som rimeligvis ble by omkring 1200.

Snorre bygger på den alminnelige opfatning at byene er kongelige anlegg. Den delske av disse kongelige anlegg skal være Nidaros grunnlagt av Olav Tryggvasson. Han angif egenlig ikke økonomiske årsaker til grunnleggingen. Haar anleggshistorie er formue og innholdsliste som ellers når det er noe han ikke har noen orden om. Best er det han skriver om Nidaros men heller ikke det er full tilstrekkelig til å faste tilført til. Snorre har sannsynlig konstruert på grunnlag av den almene opfatning.

Det vi finst må gjøre oss klart i meninga med begrepet by. Det er en riklig forskjell på de norske byer og byene ellers i Europa. De norske byer er ikke som de europeiske befestet i middelalderen. Befestede

Bispe- og kongsgårder kan vi nok finne men ikke bybefolking. Først fra annen halvdel av 16. årh. har vi sikkert kjenoscrap til befestede byer. Olde kobberleikk av Bergen med pallisaderverker - Fredrik II's sarkofag hør Oslo og Fredrikstøtet med murer - Kongedikt om Stavanger - Hans Nielsens dikt fra Våler. Eldre berechninger har vi ikke.

I topografisk og rikslig henseende finner vi de norket byer som eksisterte omkring 1100

Sombart definerer en by : økonomisk huseende som : en større bebyggelse av mennesker som for sitt underhold er henvist til overskuddet av produktet av andre jordbruksarbeide. Det er disse økonomiske sider som har interessert oss, ikke de topografiske eller rikslige.

Hvor kom alle de manneskene fra som skalde her i en by og hvilke forhold gjorde at de kom til å bo slik.

Sombart mener at det først og fremst er kongen, grunnenes iles kultur som gir stift til en bydannelse. Handverkere som arbeiter sine varer, omegnens håller han bygrunnene. Tjener-skap, kjøpmann og handverkere som har sine hender, byen håller han byfyllere. Betingelsen for at byen kan opstå er hvor stor jordbruksproduksjonen kan tilbygge sig. Det er jordbruksproduktiviteten, overskuddet, bygningen og avhengig av.

I Norge kan ikke kjøpmenn og handverkere ha vært bygrunnere. Det var nærmest bare kongen og stormennene som var formidlere av den utenlandske handel og den innenlandske var ueksprimens. Innstridningen var ikke stor nok til at handelen kunne gi stift til noen bydannelse.

Kirken derimot hadde den sterke betingelse for å grunde byer. Sagas beretning om Kongen som byggeomleggt er ikke krolig, han var et stort og høyt ikke hoff eller garnison. Kirken var den store grun-

vier og kunde tilbyne sig et økende overskudd av jordbruksarbeidet, den måtte ha en økning i skatter og avgifter, og rundt bispedøppene samlet seg prest, brenner, handverkere osv. Dette gjelder Nidaros, Trondheim og Oslo. Her var kirken det viktigste elementet til bydannelsen (helt vanligvis er forholdene for Bergens og Tunsbergs bispedømme.) Det samme var også tilfelle med en mengde byer utover i Europa, selv om byene selve har fått en annen økonomisk etasjens. Byene kan altså ikke være eldre enn fra den tid da kirken var blitt så sterkt og myklig at den kunde grunne byer. De første faste bispedømmene finnes jo på Olav Kyrres tid. (Den første bispedømmet var på Selja, men den ble snart flyttet til Bergen som lå mere sentralt.) Når Olav Kyrre regnes for stiftsmannen, må det ha sin grunn i at det var på den tiden byen gikk.

Gjestgiveren selv, klostrene, dom-

kapittlene, frienkapet var den friste begynnelsen, og oppførelsen av kirker og kirkelige bygninger girde sitt. Storbymannen er et rent kirkelig fenomen i Norden. Det laget en klasser og skapte en skole av bygningshandverkere.

Men også utviklingen og området av handelen kan ha spilt en rolle. Vikingehedens handel var ikke profesjonell. Det var til egel bruk händinger og storbonder drev handel (væren og smykket - lakkousgjuelander.) Fra slutten av 11. årh. begynner vi å finne profesjonelle handelsmenn, men ikke av norske herkomst så dog slike som drev handel på Norge. Sagaenes beretning om norske kjøpmenn skal man ikke få så nære (Bjørn Farmann), men vi har frammede kilder. Den hellige Turhol kom til Norge på norsk handelsskip. Den hellige Godricus handelsverksamhet på alle Nordlandene og den latinske (Walter Vogel i Römische Geschichtsblätter, 193) De bewerte fragmenter skriver seg fra 1240-årene; men vi kan se at i tiden mot 1100 begynner det å dannes

sig en virkelig handelsland.

Alle handelsmenn hadde like-
rett. Bjarkøretten skammes fra misten
av 13. årh., men vi kan føre handelsretten
endr langs tilbake. Omkring år 1105 er
altså den egentlige grunnleggelsestid for byen.
Omkring slutten av 13. årh. finnes vi byene
i fullt flor. Utløpet beregning (om Bergen)
har vi i en latinsk kronikk fra omkring
1300 om Danernes reise til Jerusalem i
Scripториес minoris danorum.

(Fyllet i de andre byer. - Bjarkøretten g. bylens.)

Før å først å forholdet mellom
Bergen, hvor vi ikke kan gjøre så stor
regning på kirkens betydning, og de andre
norske byer er en sammenlikning mellom
Frost- og Gulatingsloven nödvendig. Frost-
lingsloven har utførlige bestemmelser om for-
holdet mellom by og land. Det gjøres tydelig
forskjell på by og land. Gulatingsloven er
derimot en lov om rene landforhold, der

er knapt et ord som høres på byens skrivhus. Selv
om vi har forri i landet de gamle lovs opplod,
er det vi så skrik hender at den nøgne kan
være tilfeldig. De gamle lovs er nemlig
blitt til som sedvanreligg, formet på tinget og
efterhånden samlet og utskrevet. Det har aldri
en stor rettskraft vært nödvendig å fastsette alt
i detaljer. Omornst kan man ikke gjøre reg-
ning på å finne alle forholds lovbestimt. En
ting som er fastsatt ord lov på Vestflandet, be-
høres man ikke å finne lovbestimt i Frosta-
lingsloven, og omvendt. Det er i del hele av
hengig av om spørsmål om, eller hvem mål i
et kommende sak har vært behandlet på lin-
get.

Bergen vid ifølge sambidige kilder, stor
arvelse. Den var folkerik, rik på gods, hadde
mye fôrfiske, og det var stor tilstrømming av
utenlandske skip. Det var følgelig en livlig
by som hadde stor varerestning. Det ble im-
ført hornung, høne og vin. Noe som alle kilder
en enig om er det uabstrakt fyller og den Sadje

gruppen til väben. Stort fylleri : de norske byer
kan man også skilj ej til av Bjæker-
retters og byernes mense på dette punkt.

Bergen har aldri hatt opland,
ickefall i nærheten. Hj. bydialekten - Ryggen
har alltså hatt en lang til å skille sitt
sprogs ut fra omegnens eller oplands. De har
villet ha et mere avslørt sprogs. Dette har
i høyere grad vært tilfelle i Bergen enn el-
lers. Bergens bydialekt er enno særkire dif-
ferentiert fra de omliggende distrikts, enn f.
els. Oslo, og en slik ringeakst som Bergens
omforstrider kjenner man ikke fra Oslo.

Hvorfor har Bergen kommet til
å ligge der, hvorfor kom Norge til ca 1850
etnisk by til å ligge så forholdsvis avsides.
Man har ikke kommet til noen ortst-
lig lønning. Handelen og handelen øst- og vestover
her vil spilt en rolle, men før den øst-
kommande kunde vel haa andre steder
på strekningen Bergen - Stavanger ha bedre
betingelser som knutepunkt. Og for nord-

parten spiller ikke en like forlengelse av veien
noen rolle. Men Bergen hadde en opperlij
haon med kort vei ut til den åpne led,
og mellom Stavanger og Bergen var de beste
strik, hvor man helst slapp kysten og hvor
Englandsfartene helst kom inn. Da hadde
Bergens haon ts gode utslop, mot nord og sør
så man ved virfall fra en kant, kunde
slippe undan til den andre. Strategisk gode
strik- og vindforholds var der og. Da Bergen
også lå mere sentralt for strykparten av
Vestlandet og sebraet også nærmere Nordnorge
kan alle disse forhold gi en forklaring på
hvorfor Bergen ble det den ble.

Håndelsfarten har etter sagene gjort galt ut
på striket om Trondhjemsfjorden.

Om handelsforholdene i Nordnorge for-
telles det under beretningen om Totals Verden-
ulasönn i Sigills Saga, og denne beretning har
vært meget unødig. Bull mener at den ikke
er bruklig for 9. årh's verksommende man for

det 13. kan man mørke høye lardom av din.

De store nordnorske fiskerier var da som nu saengfiske når inn under kysten til regelmessige tider. Silden er lunefull, så byer med århundres stabilitet kan ikke bygges på sildfiskeriene. -

Torskene er derimot stabel og kommer til de samme plasser til regelmessige tider. Fra hvilken sid folk i Nordnorge har utnyttet fiskeriene vet vi ikke. Kobboken fra Nord-Norge, Vägabok, en særegen redaksjon av Frostatingstova er dessverre kommet bort.

Vi behovr ikke å seile fiskeriene bakenfor Nårh. Fra 13. årh. kunne vi dem godt. Bull mener at det er sammenheng mellom utviklingen av Bergen og de nordnorske fiskerier (Rastad: Kongens strømme)

Det store kjøpstrene var sikkert en stor begivenhet. Noen freidk på å granskne uklarhets ells fortære sammenhenger og ikke blitt gjort

Han delen - hanseatene

Den store kolonisasjonsbygden i Nord-Tyskland kom til midten av 13. årh. før en inngrerende betydning for all handlig og økonomisk liv i Norge. Han delen med de nye byer ved Østersjøen får en helt annen karakter enn han delen med byene ved Norsjøen hadde hatt, det er den som føres frem til det vi kaller den hanseatiske handel. (Bendixen: Tyskernes handel i Norge og ... ikke fullført)

"Kong Sverres saga" fortelles fra 1186 at de tyske kjøpmenn brakte sin mye vin af den ikke var dyrere enn øll. Dette førte til voldsmalt fyll og slagsmål og Kongen holdt da sin bekjedde tale, hvori han taleker de engelske kjøpmenn fortid de ført mytige varer til landet men ført et skarpt sproz mot de tyske som innførte uangestige og skadelige ting mens de utførte fra landet viktige livs fornødenheter som skrei og smir.

Den skildring Kong Sverre gir av

Den skildring Kong Sverre gitt av de forskjellige nasjonenes handel i Bergen er sikkert i alt rimelig riktig. De lyktere han om-taler har vært lyktere fra Rhinegauen og Westphalen (Viin ble i slike tider dyrket helt op til Lübeck, men ikke sa). Den vinen var formelen kinst for å være sa. Lübeck som ble grunnlagt i 1146 har ikke så høyt erobret noe marked i Norge. Men i 1240-årene har den gjort det! Brun hadde spilt hovedrolle. Den står i de fleste forhold ukjent de andre byers forsik på å sluttet seg sammen. (Fartung: Norwegen und die Deutschen Seestädte bis zum Schlusse des 13. Jahrhunderts.)

Kong Sverres bibr var den handelspolitikk som da var alminnelig i europeiske stater, og som var skapt under den stedige fare for miserkost og hungersnød. Den så det som sin hovedoppgave å sikre landets forsyning med mat, opererte derfor med eksportforbud. Den vil bare ekspor-

tre det den kan unngå, men innfør nødvendige handelsmidler. Denne middelalderske handelspolitikk kunde bedre gjennomføres i Norge enn mange andre steder på grunn av avstand og kommunikasjon. Den står alltså i fullständig motsetning til det som siden ble mercantilisme, som først og fremst regnes med pengespolitiske og dermed kommer til å legge vektboken på eksporten, mens den ikke ser velrlig til importen som trekker pengene ut av landet. Mercantilismen begynner å gjøre sig gjeldende i løpet av 16. årh, sikkert tydelig i Norge enn andre steder, men organiserer aldri stedet ordentlig for Norges og Danmarks vokommune, mens den er godt understøttet i Sverige (Se Helliesen: Om Vasa-kungarnas økonomiska politikk.)

Tydelig og klare uttrykk for den middelalderske handelspolitikk finnes vi gjerne mange ganger etter Sverres tid. Håkon Håkonars brev av 1244 til Lübeck - Erik Magnussonus reskribot av 16. mai 1288 - Håkon Magnussonus reskribot av 13. februar. Og gjennem hele 14. og 15. årh.

finnes av uttrykket for de samme hantverk. Dette handelspolitiske grunnlaget må vi kjenne til for å forstå Kongens politikk overfor hansestene.

Det var alminnelig oppfatning i det 19. årh. at fiskerne har ført opp et romrum i Norges historie, at der før dem ingen handel var. Alex. Bugge er den første som hevdet en annen mening. (A. Bugge: Studier over de norske byers selvstyre osv. 1899) Han mener at der var et syllo; i utvikling før 1300. Hansakunne avbrøt en verdifull utvikling. Bugges syn her nu følger stor liberalisering, selv om en del overdrive, som følget med forskjellige kritiske gjennomslag av en sak, sikkert også korrigeres.

Blandt de fire man funde tenkte sig som hovedårsaker til fiskerens makt mulig vel deres store kapitalrikdom og deres bedre organisasjon være de viktigste. Bull sier ikke at kapitalens spille noe større rolle. Handelen på

den tid krevde ikke noe større kapital. Handelen foregikk vanligvis ved kontanthandel. Den kapital som brukes var vanlig til anskaffelse av skib og last og til utrustning. Skibene kostet ikke meget. Men by kunde bygge dem. Det kan vi jo sekkhvis til at den grunn at den norske handelsflåte på den tid var så talrik. Kirken, kronen og høvdingene fikk sin avgift i naturaler; de måtte prøve i avhende disse og da naturligvis selft utenlands. Norge skulle således ha den kapital som brukes og det skulle være et godt grunnlag for handelen. Før fra slutten av 13. årh. kan ikke kapitalen ha hatt så mye a si. Foregikk der da så radikale forandringer ved denne tid at dette skulde bli tilfelle. Da først kan der ha foregått en aksamme, men da var jo allerede grundlagt for hansestene makt lagt. Hansestenes skib, koggas og molter, som var de norske bussar og knarrer økonomisk overlegen (utrustning) også var vært dytere a bygge enn disse. Selv de

lyse skib har ikke vært store, på grunn av
de små havner og byggeplasser. De var høi-
bordet og forsynet med dekk og kastiller for
og bak. Nordmennene har nok ikke latt
å bygge slike. Men selv kapitalen har
ikke vært uoverkommelig.

Hitt andrledes spiller det seg
med organisasjonsforholdene. Haugesund over-
legenhet i handelsorganisasjon har vel ikke
vært så stor. Et Magnus Hagaabørs lands-
lova finnes i regler for handel og handels-
selskaper, en høit utviklet selskapsrett,
som syder på at på dette punktet kunde
nordmennene godt ha fått kampen igjennom
fiskerne. Viktigere er haugesundes overlegen-
het i de organisasjoner som ligger på kantet
mellan handel og politikk. Kongens inn-
blanding skadet den norske handel, da der
blet falt mere haugan til øylandet enn
til byene. Den slik innblanding var de
lyse byr høit. De fleste har dem var fri,
kunde innrette seg så det gagnet dem.

Men enda eldre og viktigere er den or-
ganisasjonsform som ligger bak ordet Hansa.
Hansa betyr: 13. årh. en forening av lyse kjip-
mann, utenlandske byer, vanligvis en selskabelig
forening, en skyting. Ut av denne forening bygges
så opp en handelsorganisasjon. Alt. 1280-80-årene
å det høg til større sammeutstyring. Når en
lyse kjipmann reiser floss fra Bergen til nou-
den før han send en ambefalingsskrivelse fra
Hausaen: Bergen. Hvor de kommer han får
de hjelp og støtte og det betyr jo uedraulig me-
jet for handelen. I alle slags rettsaker kan
de vent hjelp. Enda: 14. årh. var jo Europa:
Europa bygget på at de alminnelige rettsregler
egentlig bare gjaldt landets borgere. Utlendinger
var ikke rettsbeskyttet. Det å ha hjelp og støtte
i en organisasjon; en frimmed by blir derfor
svært viktig. Av denne rent personlige teknis-
ting utvikles så en lødig korrespondanse mellom
byene. Saledes kunde det geografiske holdes underret-
tet om markedene på de forskellige steder om
priser og dyrkis, om hvilke var, folk er villig til

å kjøpe. Dette gjensidig stilt begynte allt
frt 1300.

Så tidlig som i de første hår av 14. årh.
har vi beretninger om konflikter mellom de tyske
kjøpmenn i Bergen og konzernene (håndverk
og antihanseske). Disse klaged til rådet i byen.

Byforbund mellom de norstyske steder, først
lieligheidsvis, kjennet man gjennom 13. årh.
Det er en hel serie av slike aktuelle bestyrke
riekblikksforbund, først vanlig rettet mot
landsherrene, så mot den danske og norske
konge. Fra 1380 til 1410-15-20 kjennes vi til-
te forbund. Så stopper de opp og man merker
ikke noe til dem på en menneskealder.

Grunnen til det er de østlige forholds: Dan-
mark og at Magnus Eriksson er godt andre
ekster. På grunn av krigene brakte han
fanger og smått holdt sig tilbake med dem.
I 1380-60 årene dukker imidlertid forbundene
opp på ny og fås nu en faste karakter.
Og fra da av blir de hanseskeiske forbund
frammebyr organer for de hjemlige forbund.

Fist på denne tid, ved midten av 14. årh. kan vi
alloha kalle kjøpmennene for hanseaten. Hanseaten
er blitt "kontoret" som den er fra midten av det
14. årh., til midten av 18. årh.

Før den egentlige Hanse kommer igang, gir
dus organisasjon den et veldig frifinnsl framfor
de norske kjøpmenn som kom til fremmede
havner. Disse var jo helt unvist til seg selv,
uten noe hjelp og uten noe kjennskap til
markedet. Dette var mye viktig og betydnings-
fullt for hanseatenes spilling.

De stridsporsmål som kom opp i
Norge gjaldt hanseatenes vinksete fra krossnes
til krossness. Kongene var av statfinansielle
grunner imot det, da hanseatenes ikke ville
bekale noen skatter. Dette politikk gikk ut på
at de sympathiserte med tyske handel av viktige
nødvendighetsartikler, men den skulle va-
re en engelsk handel ikke en endetall handel.
Keller ikke skulle de drive den direkte med
hverandre: norske havner eller med de norske
binder men med de norske kjøpmenn og bur-

i leden fra Krossniss til Krossniss d. v. s
fra 3. mai til 14. sept. For å forhindre h-
andelshandelen forsøkte de norske konger å
begrense handelen. Det ble forbudt uten-
dinger å drive handel nord for Bergen
eller på skatllandene. Ved hjelp av dette
forbuddet ble det mulig for de norske konge-
r å koncentrere fiskehandelen i Bergen. Men
det var og slort sett en fordel for de
fysiske organisasjoner. Difor fikk det stiftet
fra dem selv om han ikke en og annen
enkelt kjøpmann kunde se sin interesse
i å bryte forbudet.

I 12. og 13. årh. blir forholdene
i byene regulert ved en felles bylovgivning.
Den viser seg imidlertid ikke å kunne gin-
nemføres. Utviklingen fra omkring 1300 foregår
ved byprivilegium (1346 - byprivilegium for Oslo
- festskrift til Ernst Sars). Vi finner tilslip-
pet det i rekkerbøkene (Magnus Lagabøtes
lov) var ansett som de meste rikkige og

kunde ikke endres. Kongen kunde forbide dem
og i dansketiden ord recesser. I 14. og 15. årh fin-
ner vi fullt ut av kongelige rekkerbøker.

Det viktigste ord byprivilegium
er byens eierrett til å drive handel og
håndverk og dermed dannet av en særskilt
borgersland med særskilt borgersrett. En borgar
er en mann som har fått borgerskap. Første
gang vi hører om borgerskap er i Bergen 23. mai
1306, i Tunsberg 1318. Dette borgerskapet i byene
har ingen ting med forfatninga forholdene å
gjøre. Hagerhus "møte" = pl. laudet: ting, har
ikke noe med borgerskapet å gjøre.

Pekker til å delta i et "møte" er høyfattet
til en manns eierskap av å være buefast,
d.v.s. eier eller leier på mindst halvår av hel-
halv eller hvert gårds (gård = väninghus, lager,
stall, fjøs o.s.v.). Borgerskap løses hos byens
myndighet, byfogden eller rådet mot 1% mark
gebyr. Rådet optar: norske byer, 1260-årene.
Det ser ut til at myndighetene har kunnet
velte borgerskap.

Borgerskap er meget mer demokratisk enn begrepet "hufest mann", da mange dårlegere stillede inn hufest mann har kunnert å lise borgerskap. De som ville drive skipsrederi, eksport og importhandel på utslandet behøvde ikke å ha borgerskap, bare de som ville drive krambohandel og lignende. Det var jo kronen, kirken (skift ord naa: Konsesus) og stormennene som dro utlands-handel og av stike kunde man ikke kreve at de skulle lise borgerskap i byene. Det var lettare å monopolisere detaljbedriftene. Tyskerne skulle holdes ule fra denne, og samtidig skulle innflytterne fra landet kommes til å underordne seg byens lover. Kravet om borgerskap er således rettet både mot handelskunstene og innflytterne fra landet, og ved å gjennomføre det slo de derfor to fluer med en smekk.

Spoørsmålet om handelskunstenes stilling i norsk forretningsliv må også sees ut fra problemet:

Nedgangen i Norges historie.

Nedgang er et kirklig ord. Det ligger i det en forståelse, som ikke er riktig. Det 14. og 15. årh. forevirker i politisk henseende det gamle nasjonale kongedømmene de militære organisasjoner forfaller, adelens blid et oppdrifts, utenlands-handelen opphør, jordprisene feller, folketallene minker, den litterær og konstneriske produksjon stanser, der inntrer imidlertid som tyder på en materiell og andelig immensurering. Disse ting inntrer selvstilige ikke på en gang. Alt i sluttet av 13. årh. markerer vi en reduksjon i den andelige produksjon mens det først i 15. årh. er slutt med den norske adel. Også på Island og Grønland inntrer denne nedgang.

Blandt de eldste forklaringene på denne nedgangen finner vi de bedre hos Birkebein og Aschehoug (Yngvar Niebuhr og Daae). Deres forklaring er i korhet denne:

"Norges tilbakegang kan ikke skyldes

fortidlig modenhet, da samfundet ble bannen for oplosningen ikke var begynnet til degenerasjon, heller ikke at Kongedømmet konsekvent maktet sin i seg. Grunden finnes i de tre nordiske rikers forskjellige beskaffethet. Adelens stilling og makt her i landet berodde ikke på kronen men på besidde av jordgods. Isolert inntok den en særstmidt mektig stilling, men den måtte ligge tauf tilbake når den kom i berøring med de andre nordiske land og deres adel. På grunn av sin fællesskap ikke den norske adel i skapte sig den dyktighet og banne som krevas for statsmann og krigere. Det gamle nasjonale åndslis bleket i skinnet av det utenlandske, den norske adel var ikke lenger sin stilling vedkjenning. Den følte sig nabolandenes underlegen og trakk sig etter hvert tilbake fra statstjeneste. Det var derfor under disse forhold utlyste for Norge at det ble forent med Danmark som best kunde tilføre landet kultur. I 1536

blekk Norge en virkelig regjering o.s.v.

Tømfallende ved denne forklaring er at den er allfor statisk. Den forklaring som gir et en plutselig oppgang og bygget på en stadig tilstand. Men den peker med full rett på den lave jordrente som gjorde forholdene vanskelig for en overklasse som leide av jordrente. Men i 11. 12 og 13. årh. hadde adelen vært mektig. Hva har skapt da i 13. og 14. årh. de forandringer i jordrenten som gjør at den jordriende klasse ikke kan holde seg oppreist? I slutten av 13. årh. forsøker både adel, kirken og kronen å sage så myct ut av bøndene som mulig. De må føle at de fringer pengar. Adelens ekteskapspolitikk begynner nu for alvor. Kontakten av kirkemindommer finnes sted ("svartdader"). Kronen og økonomiske vanskeligheter.

Mynhtoen og regnenehet.

Mynht ble det slitt alt for år 1000. Den eldste periode synes og varer fra Olav Tryggvasons bis til Harald Hardrådes. Så

kommer en lang pause. Først på Sorres lis
møter vi norsk mynt igjen. (Jfr. Sorres sorger
Knut Eriksson i Sorrig som også slår mynt).

Grunnlaget for myntene liggende: det gamle
vekt- og verdiesystem. Enheten er: 1 mark =
12 øre - 24 skrue - 240 penning. 1 mark sør,
eller mark brøndt som del av Halle's veier
233,8 gram. Verdiens deler til de kyrkjer.
(Kur skulde ikke være over 8 år o.s.v.-o.s.v.)

Opprinnelig skulde markene være rent sør,
men all: 13. årh. går 3 myntmark på en
mark brøndt, i 1324: $4\frac{1}{2}$ mm., i 1340: 5 mm.,
omkring 1400 6-8 mm. og den blir stadig
dårligere. Den gamle gode myntene mark
fra 13. årh. (3 myntmark på hver mark brøndt)
brukes stadig effekt man et begynner å
slå dårlig mark som regnunget under ke-
nesnebun: forgild mark. Man regner
foruten med sørmark også med gullmark
aristokraten = 8 kur. Marken ser ut til å
ha vært litt avrikende i forskjellig land-
skaper, mark hadde, mark jemte, mark døde,

men hvor stor avrikelse var, vet vi ikke og
far vi hauskje aldri vite.

Ved siden av de hinnige pengene
har vi, særlig på Vestlandet, store mengder av
fremmed mynt. Ifølge "Parly's nummer regnskaps-
kap og lagbøker" uffilt av Munch, finner desse
enige avgifts inn i fremmed mynt, særlig engelsk.
Bruken av penge skifter til forskjellige tider
og i de forskjellige landsdeler. (Hasund: "Grim-
mannsdaugen", sterkt overdrivet). Diplomene fra
1360-70-årene er svært ujent bevart, fra Grønde-
lagen har vi ingen ting. Viktigst er köpsbruvne.
Dess er tall tabeller for tiden før 1350, for
periodene 1350-1500 og 1500-1540 (etter 1540
holder de opp). Dette viser tydelig forskjell i
bruken av penger. I perioden før 1350 beta-
les ikke mer enn 34,9 % i naturaler (med
ganzand høy, også slaktbøter, smør, skind o.s.v.)
I ^{se} periode betales for tiden 1350-1400-
52 % i naturaler og i følgende halvtusen år
endnu mere. I perioden 1500-1540 er betalingen
i naturaler igjen nede: 38 %. Det vil si

at pengebruket har vært befestlig over almindelig for 1350 og ellers 1800 men i de mellemliggende 150 år (det 16. årh komme døde) selve dette resultatet er ganske lærerikt.

Topografiske tabeller regnet ut for hele perioden er også ganske interessante. I Gudbrandsdalen er 88 % av befolkning midlertid i naturproduksjon, på Østlandet 43,4 %, og i Viken 36,2 %. Forskjellen mellom de indre landskapene og kysten er ikke overraskende. At det i Viken er mer fengt enn på Østlandet forekommer en knapt rart. Grunnen til sare at handelen fra Østlandet er gått lidligere tilbake. Kirkens innlekt er mindret, det er gått tilbake med adelens. I 16. årh. sloppes omsetningen av jordgodo. Nasund rekker med stor nedsgang i jordprisen og landstykke vid 1350. Han finner ut at det er en nedgang til det halve. Landstykken Nasund undersøkte litt nærmere; det viser sig at den er gått adskillig mere ned. For Østlandet (ikke Adels)

går landstykken etter 1350 ned med ... % for Gudbrandsdalen med 70 % og fra Viken med oppr 50 %. I Hadelagen er den ifølge Aslaks Bolts jordbok forståelig sjov men vi kan også ha regne med en like stor. Nasund avviker sterkt fra Sars, som gjorde opp statistikk etter Petter Steine (Rumaskatten). Sars kom til det resultatet at nedgangen på Østlandet var meget større enn for det øvrige land. For Østlandene fant han ingen nedgang. Nasund har vist at disse regnskapene ikke er sylinderlig pålitelige, så Sars beregninger blir uholdbare. De er også blitt kritisert av Daae og av Taranger i den store Norgehistorien.)

Fra gammel tid tilbake har man søkt forklaring til nedgangen ut fra Svartedauden 1349-50. Man har her bygget på notiser i islandskes annaler fra 14. årh. som forteller at ikke 1/3 av folket i landet overlevde sotben. Detta faller hører selv sagt på et ubryte list skjønn, og betyr ingen ting. Island gjennomgikk i 14. og

15. årh. samme midgang som Norge, og til Is-
land nådde ikke svartdauden. Derimot herjet
mange andre sykdommer sør. I norsk folketru
søkte mannedauden dypere spor enn oven
annen begivenhet. De 4/5 av Sagnene er uhi-
brisk. Men alltid har man sett rekker
etter gammel bebyggelse i forbimeler med
svartdauden. (Fra Stavangers museum har
man undersøkt boplasser på Færø som skulle
vara fra svartdauden. De viser sig ikke
i kunne være yngre enn fra folkevandrings-
tiden bare det at denne store røttet har alt
sif så inn i folket viser jo at den har
varpt av stor betydning. Fallt i jordsporet og
landsbygd midgangen hvilket man ikke si
akkurat imidlertid fra 1360. Det har vært en
rekke epidemier. I 1361 har vi en stor drap-
pest, i 1380 en voldsom barnedødelighet. I de
icelandiske annaler hører vi om en rekke syk-
dommer i Norge i 14. og 15. årh. Undersøker vi
årsaken til epidemiene på Island, så står
de i forbimeler med vår, misværel, haivisen

fellivts - fugledødelighet o.s.v. (Dansk geogr. tidskrift
1914-15.)

En stor midgang i folkemengden i et
så kryp befolktil land som Norge måtte med-
føre midgang i etterspørslen etter jord til leir
som enken førte til at gårder eller gårdsparter
blev ligende øde eller at man ikke holdt opp
en så stor åker og eng som før. Gården gredde
igjen. (Gårdarne står ikke i fordeleskriver men
de må ha vært mange). Når etterspørslen etter
jord sank, sank selvfølgelig landsbygden, og det
gikk i første rekke ut over krong, adel og
gjestelighet. De sosiale og politiske følger av
det ble meget betydelige. Det viser seg at
i 14. og 15. årh. er det en tydelig synkning i
gjestelighetens antall. Ved kapittlet i Trondhjem
som før hadde over 300 gjestlige synke antallet
nu til snau 150. I 14. og 15. årh. blir det almin-
delig i skape annelov, prestegjeld med 2, 3 og 4
kirker. Tydeligst ser man dette på Romerike og
Hedmark. Adelen smelter halsmessig sammen i
slike halvtredel av 14. årh. Røft har påstått at ade-

len ikke forsvinner. Men det er i all fall en betydelig sammensmelting både av etter og innen ettersle.

Helt nedsengen i 3ten halvdel av 14. årh. har sin grunn: nedgangen i folketallet. Men det besynderlig er at fellet holder seg gjennom hele 15. årh. og inn i 16. årh. Når myrdning finner vi ikke på 5-6 generasjoner. Det vil si det samme som at Tysklands nedgang etter 30-årskrig ikke skulle være utjovet før etter 1800. Dovrall utpnevnes følge av en kortvarig nedgang meget høyt noe som er forklart av naturlig. De store mengder av ledig jord først til at ingen bekender seg på å stille stor familie og i stille den hånd. De lavere avgifts-skaper gavstige forhold. Derfor vil det komme ut med den langvarige nedgangen i Norge.

Ganske anderledes har det sig ut hvilket man regne med at Sørlandet bare er en og den berørt av en hel rekke epidemier gjennom de 2-3 generasjoner. Som vi kan se av Seland, ligger denne forklaring nærmere. Bull

men mer materialt peker mot det. En enkelt episode kan ikke en historiker gi seg til å forklare, men til en rekke epidemier innebefatter hundreår uten at man kan se noen nedgang i renslighet, hygiene o.s.v. må man se forklaringen i at rasen er blitt mer motstående. Grunnen til det må være at den får dørlegere vnarings, og det peker igjen tilbake på en klimaforandring.

En nedgang på et par grader betyr nest ved grensen for organisk liv - enkumanen. Gårdene lengst opp i fjellet blir hårdt rammet. Av Norges rike blir da Nordnorge, Island og Grönland verdt stillet, av Europas lands Skandinavien o.s.v.

Et denne høren riktig må man anfa at nedgangen skulle gjøre sig sterkere gjeldende i på Vestlandet enn i Østland. I Oslo og Tunsberg var høskere fra Rostock og Wismar der handel fikk ikke disse slik mulkt som i Bergen. Risikoen var ikke kontrollorganisasjonen så sterkt her som i Bergen men høskerne giftet seg inn i norske slakter. Dersuten var det jo viktig at

Bergen var staselplass for fiskerien. Fra Oslo ulfiske blest, stand, kjølt og omor, men det hunde hyskerne like godt fra annet sted fra. Svartedauden: Oslo og Tunsberg som hadde rikt oppland hunde ikke oppre henger inn i Bergen. (Om gårdsalg i 2. årg av St. Halvard) Oslo og Tunsberg borgere satte sitt overhukk i jordegods og si fikk dermed et ganske godt bilde av de økonomiske forholds. disse knr. Det er påfallende at Svartedauden i Oslo borgers omsetning av jordegods ingen forandringer gjør. Fra 1470 har vi derimot en voldsom nedgang i denne omsetningen som må bety at Oslo borgere ikke blekk faltig.

Efter nedgangsperioden kommer oppgangsperiode

Oppgangen: Norges historie

Efter den store nedgangen settes inn i slutten av 15. og 16. i årh i begynnelsen av 16. årh. På tre områder mener vi denne oppgangen. Hollenderne avløser hauseferne som berere av akut-

rikshandelen. Trelasthandelen vokser fram til en av de viktigste næringsveier. Og reformasjonen betyr en ny fordeling av eiendomsretten til jorden.

Utviklingen er nøyere knyttet på Østlandet enn på Vestlandet. Der er ingen skikkelig Bergens-historie. Den består i dag i Niekens. For Østlandet har vi en hel rekke monografier. Thor Pedersen: Drammen - ca 1820. Oslo historie - Arendals historie. Trelasthandelens historie er i hovedtrekkene kjapt (Alex. Bugges verk om Trelasthandelen er ikke fullført) Men fiskeriens historie ligger i mørke.

Vekst for Hollendernes handel markeres tydelig i siste 4. del av 15. årh. støttet tydelig av Kong Hans. Tidlig fra middelalderen hadde nederlenderne slatt hørt som handelskne og lign. Giustindustriell hensunde la' hollenderne lengre fremme enn huseferne. Men deres handelskver var ikke vist mot Nordsjøen og Østsjøen. I senmiddelalderen inntrer der indiske forholds som forvirrer dette. Sildfisket: Fredene gir sterkt tilbake og samtidig øker fiskeriene i Nordsjøen frem. Engelandere og nederlenderne begynner å drive

fiske på bankene. Nordsjøen omkring 1400.
Næringslivet og folketallet: England er i sterkt
vekst; byene ved Nordsjøen begynner å få over-
vekt over Østersjøbyene. Polakkene seirer sterkt
over den tyske riddersorden. Den moskoviiske
storfyrste knækker den gamle handelsby Norgens.
Byene ved Østersjøen blir avskåret fra landet,
og dermed sviktas deres betydning for verdens-
handelen. Det er en tendens til forskjøning. Kon-
genes politikk skyter vekst - antikommunisticke
retning.

Så har vi de store oppdagelser. Følgev
av disse markerer nappet. Nordeuropas, før i
gått halvdel av 16. årh. T-middelhavet foregår
en lignende forskjøning fra øst til vest av
det økonomiske hovedpunkt. Tyrkerne frembringer
har meget i si. Dermed reduseres betydningen
av den gamle landveisforbindelse op gjennom
Tyskland, frbi Nürnberg o.s.v. Strommen av varer
ad de nye handelsveier gjør Middelhavet til
litt til en avkrok. Hvorledes englendere og
hollendere skyter spansere og portugisere ut av

handelen velkommer ikke det. Portugisene ført
varer fra India til Lissabon men derfra ført
hollendene dem videre nordover Europa - eller senere
inn Middelhavet ¹²⁾.

Viktigst av alle de varer som kom fra
koloniene var vel gullet og sølv fra gruve, i
Mexico og Peru. Kurredinnet og pungene blir av
stor viktighet. Vi får et sterkt press til fra na-
turalhusholdning mot pengehusholdning og et av
de sterkste skritt mot moderne kapitalisme. Vi
før også sølvgruber i Böhmen, den viktigste er den
i Freibachmühl (dabir-doller). Pengebrukninga befyr
prisstigning, og det er også en like stor prisfall-
ning i 16. årh. som under verdenskrigen. Den virkel-
het rettbuesjerrende, rike ble fattig, fattige ble rike
den virkel til fordel for dem som solgte, til
skade for dem som måtte kjøpe, altså til for-
del for de fortjenstdrevende.

Nederlanderne som mest etter spansere og
portugisene var i besiddelse av pengi fikk deres
et voldemt forsprang. De hadde pengene, konge
ikke til monopol og privilegium. Tidligst var det

i deres interesse å prøve å ødelegge slike. De måtte kjempe for handelsfrihet. Tri konkurransen ble til fördel for dem i kampen mot hansekrone. Deres frihetskamp mot Spania og den rike kaliforniske blomstrinen er ledd i denne utviklingen. Fra 15. til midten av 17. årh. var de de dominerende i Nordvesteuropa. Først i 18. årh. blir de overfløyet av englenderne.

Trelasthandelens vekst: 16. årh. er betinget av 1) økt efterspørsel etter trelast: Europa og 2) oppfinnelsen av vanndagen. Alex. Bugge mener trelasthandelen i Norge er gammel. Det har ikke på noen handell før hundretallet av 1500. Hvor vanndagen er oppfunnet vet man ikke. Til Norge kan den være kommet via Sørige. I Bergens omegn finnes n de første vannsager: 1518, onksi Oslo: 1520. Ut over 30-årene breder sig ulovlig handel med soldrom hast. De er kanskje kommet til Bergen med hollendere på Gotlandet fra Sørige. De har en uhøy stor befolkning. For mat. stokkene lages til bord og bjellar med øks. Man drar kabr inn

langsfekte stammer. Det var selvsagt et forferdelig arbeide og en masse gikk til spille. Men kunne man utføre arbeidet med vanntaft. Man dro ikke med eirkilsgang som var en meget sunn og opfinnsom (først ved moderne metler kan man boie tunnen). Man brukte såkalte oppgangssager som var meget brude og svare og hundretal av effekt varer forhold forsiktig bygde gikk meget til spille. Den hunde sikkert: hukkhusomhet bekkek, der kom flomsager; hukkvis. Senere ble disse avløft av årgangssager, noe som skyldes regjerings politikk.

Ennå i 16. årh. har kysten sør for Trondhjemsfjorden vært dekket av skog, og langs hele Agderkysten var store eksekoger, som var det mukket skibomateriale. Dette faltum er bestemmende for den form og retning trelasthandelen fikk. (Moskvinnaas historie er ikke undersøkt.) Tidlig i 16. årh. hører vi om at hollendene søker opp til den norske kyst. De søker betyggende nok ikke til byene, men kjøper direkte av bønderne overalt hvor skål kan ankre. Derved får vi et utal av handelsplasser. Denne handel ført til misbruk.

At hollenderne kunde drive det på denne vis kom av at bølasthandelen tidligere ikke hadde vært av noen økonomisk verdi. Difor var driften lovregler. Slike kom først i 16.-17. årh. Først 1661 før man utskeibningsprivilegier for byene burros de får enrett til utskeibning av bølast. Det var enkelte strekninger hollenderne var i bruk til, bl. annet Norsmør. (På et hollandsk kart fra 18. årh. står Kr. Andts op Nore). Denne handel er av vesentlig betydning da den fører pengar direkte til bønderne. Hollenderne betaler med pengar. Det kommer inn de rærste pengar til Bergens Kongsgård, hollandske engelske, spanske osv.

Det første uretfidige vidnesbyrd om oppgangsklær i Norge er en forordning av 4. dec. 1490. (D. N. B. no ...) fra det sørdeutschiske riksråd om bøndenes handel. Forordningen er også av interesse derved at den viser at riks-rådet kunde optre som lovgiver. Den forbryr norske bønder å drive handel med sperrer, bord og lekkar, altså bølast. En slik forordning har det vært engang tidligere. Hør den nu

duskar og behyr det at bøndene ikke er begynt å drive handel med utlendinger. Vi vil praktisk talt ikke avse om denne handel men at løgne forbyr dem. I nærmest halvpart av 16. årh. er nemlig den diplomatiske krigen. Ved siden av denne forordning står et omtalt brev til børsning av utviklingen, humleg Kristian II's store privilegiobrev av 4. janv. 1508 etter et møte med Oslo bymenn, lysla kjøpmenn og en del av riksrådet (D. N. B. 1046). Brevet er en helt igjenom kraftig henvendelse av byens rettigheter. Det er en rekke lignende privilegier for Oslo, Bergen og de mindre byar under Kongen Hans og Kristian.

Man har ment at hanseatenes herredomsme i Bergen ble brukt i 1549-50 under Erik Rosenkrans og Kristoffer Wälckendorf. Eldre historikere noret sig oftest med politiske kilder og brukte ikke regnskaper. Slike har vi imidlertid fra denne tiden. For 1511-12 - 30. årene har vi en rekke regnskaper fra Akershus, Bergenshus og andre slott og kongsgårder (Norske regnskaps og jordebøker fra 16. årh - utgitt av Huitfeldt Kas) Del 4 - tollregnskaper, ledings- og sagafaldsregnskaper så man kan se hvilke skib som

Kom og hva bønderne betalte. Utløftsregnskapene gir oversikt om prisforhold. Det er en voldsom forskjell i prisen på naturaler og industriprodukter. Sætter vi inn staten: regnskapsseirene fra 1830-60-årene. Fra 1860-årene er sammenhengende regnskaper, mens regnskapene hvorav sistnevnt ikke noe er utgitt. Det viser seg at hanseatenes handel i Bergen holder seg på samme høyd til 1620-årene. Først da går den sterkt tilbake. Det må være 30-årskrigen som har en slik virkning. Nøe hollenderbølle er det ikke tale om i Bergen. Hollenderne også blest ikke fisk. Det vil ikke si at begivenhetene i Bergen under 18. D. og 1. W. er betydningeløs, men deres vesentlige betydning er; politisk hensyn.

Hollenderenes økede handel har ført til løftekret for de innenlandske handelsborgere, men først omkring 1850 er det skapt en professionell kjøpmannsklasse.

Tor Oslos velkommende var det gjennom hele 19. årh. en gruppe slekter som bekladde de høyre stillinger og samtidig var gardeiere

eller skipsredere. De har stilt lavadelen over, til dels var regnet for lavadel (bruk av Pommen adlet en slukt av) og etter han hadde mistet Kongedømet) og ønsket å bli regnet for det. Tor Stoksædelan har disse slekter varf nokså. De har hatt forbundet seg med landdistriktsene i omegnen. Rimeligvis har denne sociale gruppen varf sørkje i de andre byer.

Den nye borgerlig overklassen fra midten av 16. årh. er framstilt av dansk og tysk opprinnelse. Det er en aldeles voldsom innvandring fra Holsland og Sørjylland og også en overordnede innflytning fra byen Flensborg. Om det er noen bestemt årsak til denne innvandring er ikke undersøkt. Et annet spørsmål er: Kom disse folk til Norge med eller uten penger? Werner Sombart og Pirmin har diskutert om berørne av den nye kapitalistiske epoke var folk som arbeidet seg opp, eller overtok de den gamle kapital.

Påfallende er hvor ringe innvandringen av hollender har vært. Det henger vel også sammen med forholdene i Holland. De som kom til Norge var vanlig funksjonærer, lønnsarbeidere i de store han-

delembadorens hensete. Skibene hørte hjemme i småbyene, stede som Helsingør og andre. Men de gikk på Amstel-dam og de andre store byene. Helt noks bondebørs kan man vel også finne innen den nye verdklassen.

Presti, civile embedsmenn, rådmenn, (som alltid ved siden av var forretningsskriverende; skillingen var nemlig ikke lønnet og gav praktiskt sett ingen andre fordele enn rett til å drive vinhandel i Rødstukkcelleren), skibredere og gårdeiere tilhørte alle én klasse. Denne samhørighet mellom embedsmenn og forretningsskriverende henger sterkt sammen med den male trelast-handelen ble det drevet på. Hollenderne kjøpte trelast - smalt fra flere forskjellige folk, de flyttet fra havn til havn for å få skata full. Presti, civile embedsmenn, godsieere o.s.v. delte lønner av sin egen skog. Først i 1630-40-årene set et eksempler på at hollenderne kjøper skata full hos en enkelt trelasthandel.

Med økende præghusholdning følger økt behov for økonomisk regnskapsforsel.

Det er derfor ingen tilfeldighet at vi først fra denne tid har bevart skikkelige regnskaper. Vi begynner også privatfolk å føre regnskapsbøker som f.eks. legges frem i retten. (Korrespondanse mellom Kjøpmann, Postbok og faktura i Oslo - under utvise). Rekenhafte-likheit! Kalibr sombart det sinnelag som kjenner segvir den tid som nu bryter fram. Tingue om selles fra kvalitet: kvantitet, alt vurderes i penge. Det blir typisk for all forretningsskritt og merkes også i administrasjonen.

I det 17. årh gikk ledingskalkus, land-skulden og andre skatter i forbinelse med bygningen ned. Om det ikke ble noe bedring for bøndene, ble det iallfall en nedgang i innektene for dem som skulle ha avgiften. Fra omkring år 1500 gikk imidlertid de som lever av landskylden å få større avgifter ut av bøndene. De får dem i andre former. De kunde ikke legge på landskylden, men de begynte å ha andre avgifter - frittskakel, 3dårsbølet, godrillig, hundelse o.s.v. nye ravn på nye tilleggsavgifter.

Som følge av at bøndernes avgifter til grunneierne fra ca 1800 stedig blir større kommer det en stedig flom av klager inn til regjeringen som stedig er velvillig uten at det blir noen forandringer. Det legges noet å anse at årsaken til denne økning og økning i folketallet. Men det er sannsynligvis om det. Enkelte skrider ut der folk som vil ha opprydnings og ødegårder.

I begynnelsen av 16. årh. er det en helt ny tone i bondesamfunnet. Det gikk de mot de grædigste og verste herrene. Nå var vi hovedsakelig fra Selsdal, som ville kreve alle fogder i sordør og risningen mot bergfolkene på Gullnes i Tømmerdal. Roht forteller det ut fra den voldomme priostigningen. Prøbningen må da være av bøndene handels og brukstengsler. Hvad kan det være de kjøpt i begynnelsen av 16. årh.?

Den store Kornimport var vesentlig til Østlandet og byene h. Havnene har gjort beregninger som skalde oss at kornprisene på Østlandet er gitt tilbake til fordel for krigsavten. Men når Kornimport har det suppe kost.

Vi kan se et eksempel. Selsdølerne måtte dra til Nedens (Arendal) når de skulle kjøpe noe, en her som tok minst 3 uker, og da kunne de ikke komme hjem med en sekk med i kløren. Kløren var også befordringsmidlet da det ikke fant veier. Hvor det var nærmeste handel måtte vi da velke å finne handelsplassen, men først i 18. årh. var det Arendal fram - på frakosten. Det er derfor liten sannsynlighet for at det har vært noen Kornimport.

Fremvar har det nok vært kjøpt litt av, særlig fra Sverige (Arnundsjøen - Kirjedalsjøen). Men jernmalmtinningen ble dratt innen landet. Ola Svartebas kjente den og kunne skrive en bok om den. Salt import, det var vesentlig til bruk for fiskerne som trengte det. Landbefolkningsen hadde mindre bruk for det - til krigshullet. Et salt ble det jo også atvunnet en del i Norge, men det måtte ble vel importert av Hollenderne fra Frankrike. De kom også med pepper og andre kolonialvarer.

Bøndene handlet på markedet. På Elverum kjørte vi til Grunnselmarkedet fra

1660-70-årene (Man ved ikke noe om at det
har ligget på Grunnet, nævnt i det meste
som tydes på det.) Så har det sikkert
ligget på Koppang; dermed. Kordem
gikke fors over Nordanen og der har ^{hvor} bebyggelsen
ligget. Deraf markedsstedet stodig blev flyttet
sydover hen sin grunn i af Røros bygde til
sig hele Nordanen så Koppang blev liggende
for langt nord. Detta er sikkert et godt. 16. årh.

Den store prisstigningen begynner
tydelig i 1530-årene, men tungen ligger sent
i det 16. århundret. Bonderne reiser sig på Jæren
i 1540, i Setesdalene i 1641. Prisstigningen kan
ikke ha vært noget særlig avgjørende faktor
heller ikke bondernes handel kan ha vært det.
Folkerenes store trafikke begynder i 1540-årene,
eftersom vognen i 30-årene var blitt så
ubredt. Prisstigningen som holdt ligge hoved-
neden på, mens Bull ikke kan ha vært
den primære årsak til bonderisningens
hur øket den.

Bull fort derved mere på folketilhøringen.
Knydningen i allerede begynt i 1490-årene.
(Hv. bruværelserne mellem lensherren; Trondhjem
og dronning Dorothea om rydning av ødegårder)
Det er også iføresidet efter jord. Efter 1500
begynner vi også i merke en økning av tallet
på husmanns. En husmann defineres som:
en arbeidemann som har egen husholdning
og som mottar lønnen fra sitt arbeid delvis
i form av hus og jord. Bondens motiv er
at skaffe sig fast arbeidsfolk. Han får
arbeidshjelpen til å bo på arbeidsplassen, det
skaffes stabilitet i arbeidskraften. Husmannen
er den nuværende betydning av ordet i en nakk
som foretakelse. Gto. husmadr og huskona er
arbeidsfolk som bor i huset. Husmannen i
my grotand dukkes op i regnskapsene: 16. årh.
I standen vokter til ca. 1850, så kommer
en rivede nedgang. Et husmannsklassen
vokter frem eftersom 1500 må bety at der er blitt
ørket i folketilhøringen, i allfall nu i 1600
kan skejje litt lidt lidt

På reformasjonens införelse fulgte konfiskasjon av jordendomme. I dødsfall begynner salget av kirkenes gods som Kongen da betraktet seg som eiermann av Domkirken. Det ble anvendt til statokassens behov. I Katholikker var biskoppen øverste kontrollør over alt kirkegodset med undtagelse av enkelte Kloster, cisterciensernes Kloster, som var eksempt. Staten hadde ingen røyg å si. Efter reformasjonen fikk statsmakten hånd over det. (Præstene kunde ikke kalles av bøndene men salget måtte stadfestes av Kongen, sors er summus episcopus.)

Domkapitlet var før reformasjonen: giestligheten ved domkirken, de valgte biskoppen og satte i dets råd. I protestantisk tid fikk enkelte syneprosleter, professorer, kanikere, rektorer og leermester: præbende; Staten gav dem dem. (det. præbenda = ydelse) Det var en samling jordgods lagt til en bestemt giestlig funksjon - Kanzelpræbende o.s.v. Efter reformasjonen var domkapitlet: en samling av gods.

En rekke statuer ble innhadt og ble disponert av staten. Det som ble brukt til underhold av kirken ble brygget under staten. Etter 1530-årene begynte sekulariseringen av Kirkegodset. Det bøndene hadde del i også betydd.

Lensvernet utviklet seg: löjet av det 14. årh. Lensherretheten ble imidlertid ikke avveklig. Den var vesentlig knyttet til gjeld og utlop når Kongen syntes så ("indtil Haar andledes synes"), og lensherrenes død og ved framkifte. Opprinnelig var den sikkert knyttet til festningene. En gennem sysselmannen kunne man Kongsgården erfare sin betydning. Festningene med ladegårdene kunne det ikke. I middelalderen på Håkon Håkonssons tid begynner der stor festningsutbygg.

Omkr. 1300 begynner man å resurser strategisk og aulige festninger i strategisk øien med - Båhus. Vår i år.

I så måte har kattfæstningene stor betydning.
(Bikus, Knechals og Varberg)

Kirredømmet var fæstningen blei en rikkig, en avgjørende kong. Kommandantun blei utpekt med stor myndighet og mange folk og har styret den av distrikturen omkring. Fæstningen var jo på den tid omtrøst uinntakelig.

Kongen krever pliktarbeide på slottet av borgm., skips, Köring o.s.v. Dette må gjøre borgm. stilling verre, og reisningene i 15. årh. er da vesentlig rett til mot pliktarbeidet. Det er vel helles dette og ikke prisfæstningen som forvors ders stilling. Det er også et betydelig grunnlag for konsekvensen.

I det 16. årh. får staten større brak av embetsmenn - i det begynner cirile embetsverk. Det er en voksende ukjendhet i det gamle språk hos dem som skal ha med lovene å gjøre. Den stigende økonomiske meistring (hollunderne) skaper økonomiske konflikter som er bunde til regnskapet.

Man trives følles som i Kyndige - skrivning og regning. Sogneskriveren skrev opp de dommer som blei utsatt på bygdetingset av lagrettun (lagrettshammar er en funksjon for lagsråd.) (ff. til høytida kaldes Reichenhaftigkeit).

Ukjendheten i det gl. språk gjør en overstikkelse av lovene nödvendig. I 16. årh. er det overstikkelse av lagmannene. Kristian IV's officielle overstikkelse kommes først; 1604.

Det blir nödvendig å ha profesjonelle skrivere. Litt ellers blir sogneskriverne dommere. Det er høyst behovet av 16. årh. også at kongen behov for cirile embedsmenn.

Henne gis ikke belønning for en eller annen tjeneste. De gis også som pantelen, len som pant for et lån for å bringe orden i statskassen. Alt; 1380 årene optres Kirshus som pantelen

Finis.

Økonomisk historie

Efter forelektioner (med samtaler -)
av prof. Edo. Bull

20/1 - $\frac{4}{2}$ - 31.

Enhver historiker er bundet av sin tid, og enhver historisk arbete, enhver historisk vurdering og tilbakemøte. Hfr. Martin P. Nilssen's bok om den romerske Kvarartiden. Det er bare 10 år siden den kom, men allerede nu ser man hvor tilbakemøte den er. De samme forhold som hersket under og etter verdenskrigene, oppstigningen og tya. muntl. han i fine romaner. Den engang sa det rimelig og konarende ut. I "Sjøfartens historie" står Kruse som de viktigste kreft i vikingetiden - en fullständig rimelig tanke.

En slik påvirkning av sin egen tid kan også være fruktbar. Hfr. Rostovtzeff: "Social and Economic History of the Roman Empire." Han forteller des hørfor di, Rom ellers en forholdsvis godtlig periode, plutselig kommet og di ca 180- ca 300 hørde de slåss uavsladlig. Det var typisk bourgeois

som var grunnlaget for kongedømmet ved det sør
og godheitsdelen. I soldatkongenes tid fai
ei Kamp mellom resten av bourgeoisie og
landbefolkingen som ikke vil la seg ut-
plynde. Røllen bare preg av at Kongen har giv-
ne ulvo den russiske samfunnsutvikling : Stor.

Tenk på alle vrangefellingene
om norsk middelalder - et begrep som Konge føles.
Littsei forstillingen om eiendom : lidig norsk
middelalder. I 1880-90-årene og framover sloes
man om spørsmålet : skal historien være poli-
tisk historie eller kulturhistorie. Men et jo
begrep kulturhistorie så og si forsvant
- stedet var basert på feilaktige forstillinger.

Rethistorikeren tror på sammenheng
mellan lov og liv. Eftersom oppfatning
var i høy i landet så var altså ikke en
felles lagting i hele landet under Magnus Lag-
tote i 1340-årene - lange, lange før Danmark
og Sverige. Dintebis se vi at lagtingen
under de senere Konger er en lagting av
recognition. Slidig kommele de rettshøster

som viser at oplandings og landmarksing o.s.v.
men føllo lov til å gjøre del av del og del av del,
slik som det gjalt for M. L.

Hv. oppfatning av almenningen i Norge.

I de sistre 10-20 år er det gjort
prøvk på å finne grunnlaget for økonomisk
historie. Men hvad er økonomisk historie?
Befolkningsverket - hvis du skal høre med til
økonomisk historie så blir det et vesentlig
spørsmål. Eli Heckscher : "Den økonomiske
historiens aspekter" i Svensk hist. tidskr. 1930.
(Heckscher : når man skal skrive en økon. historie
må man ha to ting : økonomisk teori og
historisk Kunnskap) Men nu er det jo den
selv at de økonomiske teorier skal støttes
mot hverandre. Økonomi definerer han som:
"hverdens människoras forstyrring har tilfreds-
ställt genom tidens" Prisdannelsen. men
vi går ut fra, sier Heckscher. Men hvordan
er det i vårt land under "naturalhusbosettingen
i Russland? De gir det jo ikke an å gjøre

med et slike begrep.

Vi må konstruere disciplin som økonomisk sociologi. Hva betyr Marx' Engels' teorizing fundamental? - Produktionskrafts - til slutt ble jo all pr. kraft! Engels hader en verkselvirking. Vi får ingen grunn for økonomisk historie. Det reiser seg utallige problemer. Ifj. striden om sammenhengen mellom den moderne kapitalisme og den europeiske reformasjon.

23/1

I den økonomiske historie skriving og forestillingen om underlig brudd i historien vanlig - f. eks. forandringer med Adam Smith. Sombart er en av de få hederlige unntakstene. Alle økon. historikere ser et voldsomt brudd i 18. årh. på grunn av de store tekniske framsteg. Et slike syn ses i; don Brummanns ganske god bok (Se studieplanen). Et slike syn er galt. Vi har stor teknisk framsteg i hvilket som helst århundre. Tenk f. eks. hvad det betyder at man fikk skibsply stokar av

gavet lar i Norge i middelalderen - eller at man begynte å drifte linfiske-hafiske i Norge i 18. årh. Tenk på når man begynte med såkalte manufakturer - med den volksomme økningen av produksjonen o.s.v. Derfor er forestillinger om de tekniske framsteg som noe som er begrenset til de før sieste århundret helt grunnfalske. (Forestillinger om hantverkets erobring av landet, Norge er bare bygget på råtomateriale).

No Brummann er et skille mellom korleis ig. praktisk sosialøkonomi (jf. ordet sosialøkonomi) Han begynner også med begrepet pris (side 10) slik som Heckscher. Han kan ikke tenke utenom den moderne kapitalisme. Det er det som Sombart kalles "Handelshammesekonomi".

Man skiller mellom "førkapitalistisk" og kapitalistisk dvs. Det iamboldsløse ord "førkap." er betegnende for hvor liten vekt man legger på det tidspunktet, hvor det var vel om det.

Teoriene om den økonomiske utviklinga geng holdes mestet alle på "ja" i sbyfekter.

I 1860-årene het det at alle folk hadde arbeidt sitt ut av et opprinnelig nærmest "kommunisistsk" samfunn. Det var en fruktgang som i framkommet hos folk bok og skrivbord. Hvis de praktfullle brennvaldsgravmøbler, likeså hvidning og prestesetebestilling på Sydhartsiden. Dette forstillingen er ikke for en overfliglig del blitt borte. Men framdeles har vi forstillingen om en suksessiv overgang hos alle folk fra nomadisk til jordbrukssamfunn, noe som har stemmet på disse deler av Norden - og f.eks. ukjentlig i Nord-Europa. Man opererer med en utvikling fra arbeidsforsørget husholdning gjennom byttehusholdning til pengehusholdning. Dette det er for en stor del falskt. Prisummen opererer med inntektsfordeling. Hvorfor kan man seie sitt da. et skuldsamfunn.

Norskhetet det er gammel dyptlig jo; vil landet jordens pris og verdi lavere enn den arbeidsprisen som ligg i den bygget på tross av arbeidet, den verdi som er kommet frem ved ryding i geologien.

Terrainologi

Hva er Kapital? Vi har vel en halv hundre definisjoner. Marx har stillet den opp klart - men den er kanskje klart uttrykt hos Sombart. Marx: "Kapital er verdi som utvekkles merredi". Sombart: "Kapital er et funksjonsbegrep og ikke et thingsbegrep" (ff. Loka-Nationalbanken). Det som gjør tingene til Kapital er at den anvendes.

Hva er kapitalisme? - Kapitalisme kan ikke bli et samfunn hvor Kap. anvendes. Se på Norge, det er ikke ganske få deler av landet hvor kapitalen ikke er kommet inn. Sombarts definisjon del som et samfunn hvor en overfliglig del av samfunnslivet er bygget på kapitalens anvendelse.

(Sombart gav ut sitt verk; 1902 - førtredje utgave (5 delobind); 1916-27. Siste utgave er best.)

Det var stor strid mellom sosial-økonomien; 60-70-årene om Marx. Man skal også ihol Marx's vennibegrep: "Man kan ikke

en at verdien skapes av arbeide - en kultgruppe, et begrep o.s.v. haro da verdi." Men Marx vurderer ikke bygget på at verdi skapes av menneskelig arbeide målt ut ved den arbeids-tid som ligger til grunn for det. Gjellet verdi skapes også ved arbeidet med å lete etter det. (Schlesif vurderer - en god g dølig stonader) Marx innrommet forbhold. Marx mente Kants funnet et bedre ord, men han mætte ha et begrep som dekket det som skapes ved menneskelig arbeide - verdi. Til man sli ilig Marx får man i allfall bruke hans mening av ordet.

Kapitalistisk og markistisk kulturing står mot hverandre fordi de bruker terminologien i forskjellig betydning.

Areaker

Gir det en med en økonomisk kulturing som ikke er kommet til fast terminologi i slike form til felles areaker?

Sombart har summet opp minst et særpraktisk aareket: forhållige bokar, som:

"Krig og Kapitalismus" - I del moderne Øst-Europa & Krig del første som har skapt de som behov. Nærre mætt forenes med kulturvis av våben, amotars, styrke, buntar o.s.v. Og ingen slike behov kan tilfredsstilles av håndverkerne fram til 17. årh. Og så del å bygge fortninger og vises skaper massebehov som skapes masseproduksjon hør til trøges Kapital-grunnlag. Og derved blir Krig et hovedgrunnlag for moderne Kapitalisme.

"Luxus und Kapitalismus" - den luxus som ø knyttet til hoffene, bygninga av Versailles o.s.v.

Til siden av disse har Sombart en hel rekke lignende usammensettingar årsakes. F. eks. en rekke andreformer - fra som endres til Godfrift med nörsomhet skapes at av de riktige grunnlag.

Og den direkte motsatt åndform, overtyrkynning gjor det samme. Die Rechenhaftigkeit, den åndsfrem som like i for regnskap - & Konkretet her i Norge i 16. årh - busregnskaps, Kjøpmannsregnskaps som aksepteres f.eks. i en restasal. For Sombart forteller det sig om bevirkende motiver.

I motsetning hertil står den ene
årsak Marx hevder: forandringen i selve
utførelsen av arbeidet, i produksjonen.

Skal vi søke bæn i ting eller
alle de frihjelige som åsok. Det har ikke
den teoretiske sosialøkonomi fortalt oss.

(Driften av bygrepene nasjonalformue-
fondsamfunn mot Kapitalistiske Samfunn)
241,

Handelen alm. betydning for da alm. utvikling.

Handelen & forstørrelsen av byttet.
Den virkelige årsak til handelen er behov-
itelle handelsveiene. Den store oppgangen for
de Hollandske byer begynner jo all: 15. årh.
Søle og gull kom til de viktigste byene som
kom fra koloniene til den pyreneske halvø.
Alt det skulle ha hindret halvøens økonomiske
utvikling til litt a' innen. Hvis ikke skjedt
de økonomiske forholdet til gitt fram: Sydamerika
og Kalifornia etter at stormunnen var blitt
sjøt des.

Den primære årsak til handel
er behovet for å lenge, det er det som
skapte den. Hvis nordmenn på Grönland. De
sto seg ned der i slutningen av 10. årh. Det
økonomiske grunnlag var bondenarving. Bygge
bygder liggende på vestsiden av Grönland i
lange, dype fjorder. Sørisk Raudt bodde i
Eiriksfjord, nordaust for Læmnessfjord hvor
Gardar lå. De noret seg av bondesbruk.
(I 18. årh., i mitten av det, sto en nordmann seg
mot det opp, etter komme en ønsker seg fram-
helse som et slags binder). Da fikket de
laks, örret, havfisk, sel etc. gjordene osv.
Men de måtte få viktige ting tre og jern.
(Hitt drostinnens fant de når de reiste nord-
over til Nordsjøen ca 43° nord, og ubetydelig med
myrmalm). De hadde nærtlig en vare a'
selge, hvalrossben. (Når de kom hjem fra
Nordsjøen hadde de med seg hvalrosshoder og
begravet dem på kirkegården).

De første sene har de kaukt
dine handelen selv. De har hatt med

sig det ab kuer og sauvar, så de må ha
hatt store, gode skib. Men vært langt
kan det ikke ha vært før nordanmennene
kom til å drive aktiv handel. De kom
ut for i Norge hvalrossstanner!

I det grønlandske vanefund ble
driften drevet godt som smadrift. På Gr-
land var det anderledes. (ff. begynnelsen av
Reigils saga) Den sosiale ordning ble
fortgjeldig. Høvdingene trenget ikke på kjøp
bruddel, de hadde økse og de hadde tør-
myper (ff. Adam av Bremens fortelling om den
gamle isen de brøt). Men de hadde ikke
begrenzungstimmer. Handel ble derfor drevet
like nordanområdet ut fra behovet av kjøp.
At i 13. årh. er også her handelen gått
ut på andre hender.

Eller le oss se på en ting som
lofotfisket, hvor det er som bekjent det
ff. kunne det nordmørke næringen fra
sluttet av 9. årh. fra Ottar. Ottar forteller
at de kuru av kuer, sauvar og

guta, av rurdrift, av plyndring av finnene,
av hoaldrift. Fisken betyr ingen ting. Nord-
mørkingen: Nordanområdet: 9-10-11. årh. bor på
Tjølla, på Rjarkø, det er langt fra de
største fiskeplassene. De første vidnesbyrd om
lofotfisket har vi fra begynnelsen av 13. årh.
Gysten Magnussons reisebok. Frostingsboken.
Samtidig forteller Sagaen av Gjestein begget
kirke i Vågan, og vi finner at høvdin-
gen del oppen bor. Vågan (ff. vágabot).

Alle vidnesbyrd vi har om lofotfisket kan
vi altså følge tilbake til de første 10 år av
det 12. årh. Handelen kan suppe ha begynt
med fiskerne du opp plutselig fikk lyst
til å handle. Det er nok heller ikke at
noen har hatt bruk for å spise fisk.
Frisernes handel. 10. årh. er lite undersøkt.
Ut over i 11. årh. gør det opp nye byer i Nord-
norskland, i England, og der har det vært
et stort behov for mat.

Det 3. motiv i Bergen. Kjenn
kan følge tilbake til 2. halvdel av

det 11. årh. Hvad er grunnlaget for den? Kongen kan umulig gi basis for grunnsætelsen, biskoppen heller ikke, fordi han i 11. årh. stadig sies å bo på Selja. I Gulatingsloven finn præstekirket tall aldri byen Bergen nævnt. Byen er isolert, den har sine forutsetninger utenfor, på sjøen. Bergens basis må være fiskehandelen. (ff. Hvittefjorden) Kongelig politikk kan ha spillet inn.

Er der sammenheng mellom by og handel? Fra Grönland og Island ble det aldri noen by. Myntfunnene i Norge er ikke tallrike, men kan gi vinkler. Fra 11. årh. er det i Norge funnet 8000 mynter i jordene. 2000 av dem er fra et område funnet i Gresshol i Tydal, præstekirket tall alle nokså en fra Harald Haarfagres tid. Halvparten er funnet i Nordanland, 10% i hele Østnorge. (De opplandsmyntene er ikke mynter fra myntebyene. Efter 1050 er en lang paus. I hele det 12. årh. & del bare noen få mynter. Fra begynnelsen av 13. årh. &

er funn på 8000 mynter fra Dali, Ballhaber på Fidmark fra bagernes eller ribbungstid. Efter skogene & altoå disse myntfunn tydelig bonderikdom.

Bussen i de engelske tollruller & tydelig skal som sogner til geistligheten.

Werner Sombart definisrer en by som "en samlende stor bosetting av folk som har makt til å erkunne seg en stor del av jordbruksproduksjonens overkult." - En by må også : forbunne med mange ting.

Hvorom bestemmes prisen? I 1912 holdt prof. Koht foredrag om "Priser og politikk" Bull polemiseres mot hans syn på prisforskjellenes betydning for "underklassen". Prisforskellen betyr lite for underklassen på de høyelinjeiske villaer f. eks. Reisningen. Norge begynner før prisstigningen. Og hvad er "stør pris"? Det er mye uvanlige varer som stiger (ff. takstene på sydfjorden på Akershus kontor Kjøm og saue: drikkepenge). Kornimport til Norge skyldes i først langt

ut i 13. årh. Det gjelde Hornimport til Bergen, og det kornet skulle rimeligvis overvors bis fiskerne. Det vi viser ved om Hornimport er innført av fler - en bokmålsfikkelse. Lefts Kildene kan vi ikke se nem Horn-import til Østlandet før i 14. årh. Men i Kildene i 16. årh. ikke helt tilforskikkelt først da ikke var tollen og de for ikke står i tollkullene, og da han jo muligens var innført Horn derfra. Sagbruktsdriften skalde ikke trekke mange folk til seg, men Bull. I hele del 16. årh. var sagbruktsdriften (som begynte plutselig i 1580-årene) særlig med flomøller. Argangsvagene er små og ubetydelige - oftest med 1 sagmekke og 3 sagdrenge. I 1620-30-40-50-årene gør sagbruktsdriften op. (ff. det hollandske kart med "Andres af Horn": 17. årh.).

Kirken la mest jord under sig på flatbygdaene, og da var ingen bøndering. Tønninger om jorden berodde snegel på befolkningssverket. — Risfald kan lett ha føydus

ke å sørke svært uheldig for underklassen." Omflasjon behøvs ikke å bety relativer forandring i prisforholdene. I Norge viser vi at det i 12-13. årh. var en veldig utvidelse av befolkningen på Østlandet. I hundreårene fra 1380-årene sees at landet i vest og nord ikke er så folkerikt som østpa.

I Bergen i 14. årh reduseres de smale kobbmann til småhandlere, men de går fram fra midten av 15. årh (Strandbeiden). Det er slet motsett på Østlandet. Oslokobbmann er og omsetter jordgods på Romerike i stor utstrekning helt til 1440-årene. Dersels Kormar er voldsom endgång helt fram til midt på 1500-tallet, hvor de pekkende tall ikke kan fås igjen en gang. Og da Kormar mest byrde kobbmannasnow i Oslo.

Befolkningsopkomst

De forstørrelige folkesæder har et meget aarbejdende syn. Ifølge den anden del af Romer-rikets undergang skyldtes anden gang i folkesæd-ten. Men man har bare greie på forholdene i Kretsen om Kejserhøft.

Det er ved om befolkningsforholdene er nogenå lige. I Sverige har vi den første sted-lige folketelling: 1748. Den først stem-^s fra U.S.A. 1790. Omkring 1800 gav det løs over hele den sunde verden. Man plusser bregne at ved år 1600 var det omkr. 100 millioner mennesker i Europa, ved 1700: 130, ved 1800 180, ved 1900 480. Den virkelig voldsomme stigning ligger altså i det 19. årh. Den sitter altså inn senere enn den industri-elle revolutionen. Det er flere eksempler her meddelte beløsninger ikke holdes over til Europa men man befarer et par uakaltr. land, hvor man ikke beklarer å kunne få invadering og abvandring. Det er også på

Russland innenfor det nuværende grænse.

Vi har tilling: 1897 og i slutten av 1926. Befolknningen har: de 80 år steget fra 107 til 147 millioner. Først steg den fra 1897 til 1914 fra 107 til 140 mill. 1% om året. 1914-22 gav den tilbage til 132. 1922-26 steg den fra 132 til 147 mill. Stigningen er om 2,2% pr. år. Man kunde si at en sån stigning er rimelig efter en krigsperi-ode. Men stigningen er større og større at over fra 1932 til 1945. Og hvis vi analyserer befolk-ningsveksten ser vi at fødeligheten er praktisk faldet det samme som før. Men dødeligheten er lavere. Spesialdødeligheten er gått ned fra 36% i 1913 til 18% i 1926. Tyfus og Kolere. dødsfald er sunket sterkt. Etterhånden har det ikke vært meget. Helt problemet er altså i virkeligheten samlet om udgang: dødeligheten Russlands befolkning er. Et 19. årh. næsten 3 dobbelt. Men det gav ikke an å si at landet er nu særlig ubitabelt: dette tiderum.

Frankrike vokste 1800-1914 fra 27 til 39 millioner. Dette fødestallet gikk dobbelt lurt. Omkring 1800 var det 31-32 % fødder, før verdenskrigen litt over 20 %. Den store nedgangen kom ikke i de høye og værdslelige år, begynnelsen av 19. årh. Den satte inn omkring 1830 under de kapitalistiske sett bestre år. Dødeligheten synkes i Frankrike sentlig ikke før fra omkring 1880. Heller ikke i Frankrike har de hatt den soldannende reostasjonen med industrielle utbygning.

Mathieu's teori er at befolkningen har tendens til å vokse fortare enn levnsmiddelproduksjonen. Han hevder da at en slik vokst ubovs hængen av levnsmiddelproduksjonen settes igang slavering i barneproduksjonen. Den samme virkningen er at befolkningsoeksten stanses ved hungersnød eller pest. - Ved siden herav munder man jo ikke sig en nærliggende spørrening: En voldsom befolkningsskaping stimulerer ikke økt produksjon. Det kan dette være

som forsga det er det nordiske tankingen? Bull vet ikke men vi var tilboretig til å være mye frivillig med å utta disse 3 postulatene.

1) Bull mener at det første har lit for seg. At folk har satt ut barn i noen monnerod utstrekning i det intet vidnesbyrd om. Det betyr ingen ting. Den faktiske historien viser at fødelseregulering og begrensning viser den begynner hos de samfunnslag som sitter best; det. off. Keiserrikets Rom - , likevel tydelig i det. Frankrike.

2) Det er ingen grunn til å tro at hungers og pest har noen sammenheng med befolkningsoekten. Effekt hungrin, Volgadistriket 1931. De dyptre årsaker til verdenskrigen gir ingen grunn til å se slike i dt. Rikesset og det med Størkekrigen - og med Napoleonskrigen. Ingen sted gjenstår befolkningsspørsmålet som noen viktig faktor.

3) Et da den frede virkning rimelig.

Bull synes meget tydelig på at det er andre grunner som bidrar til produksjons-
skilletningen. Fra utvandringen til Amerikas
fra Norge og Amerikas økonomi-
men er det tydelig lønnsomhetssynspunktet
som gjør sig gjeldende. Høy lønn skaper mye
produksjon, jf. Fordbils.

Men denne kan ikke uten
andre settes sammen med befolkningstrot-
tetheten. Det er også forbiumlene - Men
det er ingen skilteleggende undersökelse.

Klassene

Hva er en klasse? Det er ingen enig-
het i sprogspråket. Den katede Konservative
framstiller os sprogmålet hos prof. Dahlbeck
som et skilt fra marxistiske tankene.

Engels definisjon: all skriftlig historie og his-
torie om klassekamp. Sprogspråket oss og
under klasse (skapt av Engels) viser

hvor vankelig en fullgyldig definisjon er.
Dahlbeck begynner med prostekapet. I rike-
ligheten er det høyst tilfredsstillende. Det
var ingen presteklasse hos germanske j. cks.
Men også i moderne tid har en vankelighet.
Begrepet borgerklassen: Norge j. cks. er veldig
surrund. Et klasse er et historisk produkt
det er ganske klart. Men likevel klart
at det at klasseforegått finnes i de aller fleste
samfunn. Det gjør at spørsmålet blir vankelig.
Man kan vel skilte forbi j. den påstående
at de kretsene og delkjønstene gjør sig
til bessere av de andre - men ikke annet sa
fordi det synes urimelig at disse egenskapene
skal ha forbeholdt dem i nedarve. Blant de
teknologiske ønsket er den at krig først fram
til klassekampen. En gruppe vinner, en tapper
og blir utbyttet. Men beller ikke det kan
sees i være almen gyldig. Det er ingen takten
j. cks.: arbeidslivet. Arbeidsdelen er
likevel vankelig å operere med. Tenk på
håndverket: arbeidet ellers middelalderen,

Eiendom er nokså viktig. Den føres
nokså frem til differensiering av klasser.
Men hvordan er det med eiendommens
opprinnelse. Også det spørsmål er blitt list
av folk med sympatis og antipatisier.
Hvordan er det med jord? På gnr er ikke
bruklig ord for vårt eiendom. ega - er ikke
vanlig forståelig fra å ha. I latin er
heller ikke noe bruklig ord. Possessio =
besiddelee, brukte ikke om fast eiendom,
det heter preedium. Pecunium - er det som
en trell elles frigiven kan ha. Det er
intet bruklig fellesord. Det gjør eiendom-
mens opprinnelse dunkel.

Det i Norge er det også vankeligeleie.
Dramma Steinung har skrevet om eiendoms-
retten her. Norge og skildret overgangen fra
„nomadiskhet!“ - det altså berøder.

Denne tankesmeng, som også finnes i Taranger:
Uteleit over den norske rettshistorie, blev
ikke slått ilijk før av Sven Tumbaeg
doktoravhandling : 1911. Samtidig visste

man at samme folk hadde holdt her
fra henialderen. A. Bugge. Den store Norges-
historien har resto av det samme. Tarangers
skildring av eiendomsmøtet hos germenerne
bygges på Caesar. Prof. Dopsch har lagt
ys i moderne mite a se spørsmålet på.

I Norge snakker man om overgang
frå offentlig til privatitet. Man vil intet
om det. Den eldste kilde er Lorme, skrevet
med i 13. årh. Omtrunt samtidig foregår op-
rettelsen av riksstolen i Nidaros. Hvordan
det ble bestemt at folk skulle ha rett
til å teklematuren en del av sin gård til
Kirken. Man er mist i en periode hvor
den private eiendomsrett er i sterk øksest.
Hva del alltid tilhørde det samme i Norge?
Uvanligevis ble øyne brukt, ordet var forståelig.
Det bruktes ikke på Island som ble bygget
et par århundrer etter Nidaros og Orkney-
øyene. Da må begrebet ha blitt sterkt
forandret. De islandiske segar i 13. årh.
er sterkt knyttet med Norges til-

ezubbe av ordenen. Og tank så på ordet i de sist 4-8 hundre år. Det som er skrevet om utviklingen av eiendomsmarkten har i landet og bygget på manglende økonomisk tenkning.

Tidligere føres vi igjen frem til negative resultater. Det var at de finansielle undersøkelsene mangler.

Det var fra en siv siden en skarp diskusjon mellom Pirenne og Werner Sombart angående Pirennens lov om at når der foregår stor økonomisk stabilitet så bør de fram av nye mennesker. Sombart sa at slike som utviklingen av bankvesenet, storindustri o.s.v. kan ikke skapes uten hervede komme over kapital. Det må være de samme menneskene som akties og maktene som ført det frem. Werner-Müller har forsøkt å formone de to syn - han mener at nye folk kommer inn i Norge og drives industrialiseringen - men de kommer med kapital utenfor, eller

de giftes sig til den i landet. For Norge i 1800-tallet er det rimelig at Øns det er almenigeldig et ikke godt å si. Det i Norge i 18. årh. bører innvandrene den økonomiske utvikling, men om de kom med kapital eller uten det vet vi ikke.

Hvor vi altså prøver å nå frem til generelle oppgaver så ser vi at historisk økonomisk tenkning ligger under store mangler.